

Analiza pritužbi zatvorenika s obzirom na obilježja podnositelja

Grubišić, Ema

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:263929>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-28**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Analiza pritužbi zatvorenika s obzirom na obilježja podnositelja

Ema Grubišić

Zagreb, rujan, 2021.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko- rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Analiza pritužbi zatvorenika s obzirom na obilježja podnositelja

Ema Grubišić

Mentorica: Prof.dr.sc. Ljiljana Mikšaj-Todorović

Zagreb, rujan, 2021.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad „Analiza pritužbi zatvorenika s obzirom na obilježja podnositelja“ i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Ema Grubišić

Mjesto i datum: Zagreb, 8. rujna, 2021.

Zahvale

Zahvaljujem svojim roditeljima koji su mi omogućili pet bezbrižnih godina studiranja i koji su mi u svakom trenutku bili velika podrška. Zahvaljujem se i bratu i svima onima koji su mi ispitne dane činili manje stresnima.

Također, zahvaljujem se svojoj mentorici Prof.dr.sc. Ljiljani Mikšaj-Todorović na izdvojenom vremenu, strpljivosti i na svim savjetima koje mi je pružila tijekom izrade mog diplomskog rada.

SAŽETAK

Naslov rada: Analiza pritužbi zatvorenika s obzirom na obilježja podnositelja

Studentica: Ema Grubišić

Mentorica: Prof.dr.sc. Ljiljana Mikšaj-Todorović

Program/modul: Socijalna pedagogija/odrasli

Zatvorenici, kao i sva ljudska bića, uživaju i sva ljudska prava. Jedino ljudsko pravo koje im je oduzeto jest sloboda. Upravo zato, država ima obvezu zaštititi njihova ljudska prava, ali i posebna prava koja zatvorenici imaju s obzirom na njihov položaj. Jedno od njihovih prava je pravo na podnošenje pritužbi, koju zatvorenik može podnijeti ukoliko smatra da je došlo do uskraćivanja zajamčenog/ih prava. U radu su detaljnije opisani dokumenti koji uređuju ljudska prava i prava zatvorenika te su opisane procedure podnošenja pritužbi, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj. Svrha ovog rada bila je dobiti uvid u obilježja zatvorenika iz Centra za dijagnostiku u Zagrebu koji su u određenom razdoblju podnijeli barem jednu pritužbu te uvidjeti povezanost podnositelja s obilježjima pritužbi.

Istraživački dio rada predstavlja podatke o: dobi i spolu zatvorenika, načinu njegova dolaska u Centar za dijagnostiku, počinjenom kaznenom djelu, prethodnoj osuđivanosti, prethodnom izdržavanju kazne zatvora i sl. Nakon toga, obrađivali su se podaci koji se odnose na pritužbe, a uključuju: broj podnesenih pritužbi, tijelo kojem je pritužba podnesena, predmet pritužbe itd. Na poslijetku, prikazana su neka obilježja zatvorenika u relaciji s predmetima pritužbi. Na sve podatke dani su komentari, moguća obrazloženja i preporuke za buduća istraživanja.

Uzevši u obzir dobivene podatke, autorica smatra kako postoji još puno prostora za napredak. Potrebno se smatra osnivanje tijela, na razini Središnjeg ureda, koje bi ubuduće vodilo objedinjene statistike o pritužbama i njihovim podnositeljima. Ovim radom doprinosi se direktno Centru za dijagnostiku koji bi, na temelju dobivenih podataka, imao priliku smanjiti broj pritužbi temeljem saznanja što bi moglo predstavljati problem određenom tipu zatvorenika. Na isti način, svako bi kazneno tijelo moglo napraviti vlastite analize kako bi dobili takve podatke kojim bi mogli uvelike doprinijeti svom radu i unaprijediti ga.

Ključne riječi: zatvorenici, prava, pritužbe, Centar za dijagnostiku

SUMMARY

Title of the paper: Analysis of prisoners' complaints with regard to the applicant's characteristics

Student: Ema Grubišić

Mentor: Prof.dr.sc. Ljiljana Mikšaj-Todorović

Program/module: Social Pedagogy/Adults

Prisoners, as all human beings, have all human rights. The only human right they are deprived of is freedom. Hence, the State is obliged to protect their human rights along with specific rights prisoners have when their situation is taken into consideration. One of their rights is to file a complaint if they feel deprived of their guaranteed rights. This thesis gives details about documents which regulate human rights and the rights of prisoners and it also describes complaint filing procedures in Croatia and the rest of the world. The purpose of this thesis is to acquire information from the Diagnostic Centre in Zagreb about the characteristics of prisoners who filed at least one complaint and to identify correlations of convicts and the characteristics of complaints.

The research part of this thesis presents the following data about each prisoner: age and gender, reason why he/she is in the Diagnostic Centre, the criminal offence committed by he/she, criminal record and previous sentence serving etc. Afterwards, the data about the complaints themselves have been analysed. This includes: number of complaints, the body which received the complaint, subject of complaint etc. Finally, some of the correlations between the characteristics of prisoners and the subjects of complaints have been presented. Every piece of data comes along with comments, possible explanations and recommendations for future research.

Considering the results, the author finds that there is plenty of room for progress. It is necessary to found a body, on Central Office level, which would keep conjoint statistical data about complaints and complainants. The data this thesis provides is a direct contribution to the Diagnostic Centre because it gives the Centre the opportunity to reduce the number of complaints thanks to the findings about the nature of complaints filed by a certain type of convict. Likewise, every criminal offence could be linked to its own analysis which could be a great contribution to future work.

Key words: prisoners, rights, complaints, Diagnostic Center

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. Ljudska prava	1
1.1.1. Reguliranje ljudskih prava u svijetu	2
1.1.2. Reguliranje ljudskih prava u Hrvatskoj	5
1.2. Prava zatvorenika	6
1.2.1. Prava zatvorenika u svijetu.....	6
1.2.2. Prava zatvorenika u Hrvatskoj	9
1.3. Izvršavanje kazne zatvora u Hrvatskoj	14
1.4. Stanje u zatvorima i kaznionicama u Hrvatskoj	15
1.5. Pritužbe zatvorenika	16
1.5.1. Pritužbe zatvorenika u svijetu	16
1.5.2. Pritužbe zatvorenika u Hrvatskoj	21
1.6. Primjeri povrede prava zatvorenika	25
2. ISTRAŽIVANJE PRITUŽBI ZATVORENIKA U CENTRU ZA DIJAGNOSTIKU	27
2.1. Centar za dijagnostiku	28
2.2. Ciljevi istraživanja	29
2.3. Očekivanja	29
3. METODOLOGIJA	30
3.1. Uzorak	30
3.2. Opis istraživačkog instrumenta	30
3.3. Način provođenja istraživanja	33
3.4. Metode obrade podataka	33
4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA	33
4.1. Obilježja podnositelja pritužbi	34
4.2. Obilježja pritužbi	39
4.3. Predmet pritužbe u relaciji s nekim obilježjima počinitelja	45
5. DISKUSIJA	50
6. ZAKLJUČAK	53
7. LITERATURA	55
8. PRILOZI	59

1. UVOD

Svrha ovog istraživačkog rada je dobiti uvid u obilježja zatvorenika iz Centra za dijagnostiku u Zagrebu koji su u određenom razdoblju podnijeli barem jednu pritužbu te uvidjeti povezanost podnositelja s obilježjima pritužbi. Teoretski dio rada obuhvaća, kako ljudska, tako i prava zatvorenika iz kojih se izdvaja i njihovo pravo na pritužbe. O podnošenju pritužbi zatvorenika govore neki inozemni i domaći autori čija se saznanja, također, navode u narednom tekstu. Nakon prikazanih podataka koji su prikupljeni uvidom u dokumentaciju Centra za dijagnostiku u Zagrebu, navode se zaključci vezani uz obilježja podnesenih pritužbi i njihovih podnositelja.

1.1. Ljudska prava

Od trenutka rođenja, svi ljudi posjeduju određena prava koja se nazivaju ljudskim pravima. Ta su prava poželjna, jer sve ljude štite kao osobe i zajamčena su svakom čovjeku na temelju njegova postojanja (Kolednjak i Šantalab, 2013). Prvi korijeni uspostavljanja ljudskih prava potiču još iz antičke Grčke, dok je prvi konkretni pravni akt koji sadrži određena ljudska prava engleska *Magna Carta Libertatum* iz 1215. godine (Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava od 2008. do 2011. godine, NN 119/07). Govoreći o ljudskim pravima, Krivokapić (2017) navodi da se sve do poslije Drugog svjetskog rata nije upotrebljavao termin „ljudska prava“ (eng. human rights), već se uglavnom koristio izraz „prava čovjeka“ (eng. rights of man). Do promjene u terminu dolazi istupanjem Eleanor Roosevelt koja je primijetila da se iz izraza „prava čovjeka“ ne očituje dovoljno da se ta prava u jednakoj mjeri odnose i na žene pa je termin „prava čovjeka“ zamijenjen terminom „ljudska prava“. U istom radu Krivokapić (2017) opisuje dimenzije ljudskih prava koje postoje ovisno o uglu gledanja na njih, a one su: filozofska, ideološka, politička, ekonomska, socijalna, pedagoška, povijesna, pravna itd. Primjerice, za filozofsku dimenziju svojstveno je da se inzistira na zajedničkom porijeklu ljudi, odnosno, laički rečeno, na tome da su ljudi jedni drugima braća i sestre. Iz takve postavke proizlazi da ljudi trebaju biti ravnopravni i poštivati prava drugih. Mnogi filozofi posvetili su svoja djela dokazivanju da ljudi imaju urođena prava koje bi svaka vlast trebala poštivati, dok je za političku dimenziju karakteristično to da su ljudska prava neizostavni dio političkih ciljeva, akcija i procesa. Navodi se primjer kako svaki politički program obavezno sadrži i stav o ljudskim pravima. Nepoštivanje ili povreda bilo

kojih ljudskih prava predstavlja kršenje prava kao objektivnog normativnog poretka, što znači i da povlači pravnu odgovornost.

Postojeća literatura daje pregled različitih definicija ljudskih prava pa se tako ljudska prava, prema Kontrec i Boić (2017), odnose na: „pravnu, političku, ali i filozofsku ideju prema kojoj svako ljudsko biće samim činom rođenja, bez obzira na svoj spol, podrijetlo ili državljanstvo, stječe određena neotuđiva ljudska prava.“ Isti autori pišu kako se ideja ljudskih prava kroz povijest razvijala i nadograđivala pa je s vremenom, sve što se smatra krucijalnim, bilo sadržano u Općoj deklaraciji UN-a o pravima čovjeka iz 1948. godine. Prava kao što su: pravo na život, sloboda izražavanja, zabrana mučenja i sl. smatraju se temeljnim ljudskim pravima.

1.1.1. Reguliranje ljudskih prava u svijetu

Ljudska prava regulirana su raznim dokumentima koji su međunarodno priznati. Neki od tih dokumenata bit će predstavljeni u nastavku. Oni, naravno, vrijede i za osobe koje su legalno lišene slobode, čija se prava, bez obzira na oduzetu slobodu, u istoj mjeri moraju poštivati kao i kod opće populacije.

1.1.1.1. Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava (od 2008. do 2011. godine)

Jedan takav dokument je Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava od 2008. do 2011. godine (NN 119/07), u kojem stoji da: „ljudska prava načelno pripadaju svim ljudskim bićima neovisno o trenutnom društveno-političkom poretku, tradiciji i kulturi. Postoje situacije kada se u ime zaštite nekih drugih prava ili interesa određena prava mogu zakonski ograničiti, a ta ograničenja moraju biti nužna, proporcionalna i supsidijarna uzimajući u obzir društveni i kulturni kontekst države u kojoj se donose“. Kada je riječ o ostvarivanju ljudskih prava, taj se Nacionalni program (NN 119/07) bavi zaštitom i promicanjem ljudskih prava na lokalnoj, nacionalnoj, regionalnoj i međunarodnoj razini, isticanjem važnosti obrazovanja i edukacije o ljudskim pravima, promicanjem ljudskih prava generalno i dr.

1.1.1.2. Opća deklaracija o ljudskim pravima

Nadalje, Opća deklaracija o ljudskim pravima (Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima, NN 12/09) prvi je sveopći međunarodni dokument koji uređuje temeljna

prava čovjeka. Ta je deklaracija usvojena i proglašena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda 1948. godine. Osim što se odnosi na sveopća ljudska prava, dotiče se izravno i zatvorske populacije te neki od njezinih članaka govore da:

- „se nitko ne smije podvrgnuti mučenju ili okrutnom, nečovječnom ili ponižavajućem postupku ili kazni.“ (Članak 5.)
- „svatko ima pravo da ga se svugdje pred zakonom priznaje kao osobu.“ (Članak 6.)
- „su svi pred zakonom jednaki i svi imaju pravo na jednaku pravnu zaštitu, bez ikakve diskriminacije.“ (Članak 7.)
- „nitko ne smije biti podvrgnut samovoljnom uhićenju, zatvaranju ili izgonu.“ (Članak 9.)
- „je svatko jednako ovlašten na pravično i javno saslušanje od strane neovisnog i nepristranog suda pri utvrđivanju njegovih prava i obveza i bilo koje kaznene optužbe protiv njega.“ (Članak 10.)
- „svatko optužen za kazneno djelo ima pravo da ga se smatra nevinim sve dok mu se ne dokaže krivnja...“ (Članak 11.) (Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima, NN 12/09).

1.1.1.3. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

Govoreći o ljudskim pravima, važno je spomenuti i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (2021) koji podrazumijeva opće promicanje i poštivanje ljudskih prava i sloboda, vodeći računa da pojedinac, osim odgovornosti prema drugima i prema zajednici kojoj pripada, istovremeno mora težiti promicanju i poštivanju prava priznatih u ovom Paktu.

Prema Pleić (2010), Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima ujedno ističe i opću zabranu mučenja te se u jednom dijelu detaljnije dotiče zatvoreničke populacije zahtijevajući da se sa svim osobama lišenima slobode postupa čovječno i s poštivanjem. Uz to postavlja državama obvezu odvajanja okrivljenika od osuđenika, i maloljetnih okrivljenika/osuđenika od ostalih.

U daljnjim odredbama koje pakt navodi, zabranjuje se samovoljno zatvaranje, zahtijeva se čovječno postupanje sa zatvorenicima te se zahtijeva sudski nadzor pri oduzimanju slobode. Paktom je predviđeno i osnivanje Odbora za ljudska prava koji se opisuje kao posebno tijelo UN-a zaduženog za praćenje razine implementacija i zaštite prava koje pakt predviđa (Karas, 2016; prema Karakaš, 2017).

1.1.1.4. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (NN 18/97, 2/10) na snagu je stupila 1953. godine te, prema Kontrec i Boić (2017), predstavlja Međunarodni ugovor o zaštiti ljudskih prava i sloboda u Europi. Kroz vrijeme nekoliko je puta dopunjavana određenim protokolima. Prema toj konvenciji države su dužne poduzeti sve potrebne mjere za osiguranje sljedećeg: pravo na život, zabrana mučenja, zabrana ropstva i prisilnog rada, pravo na slobodu i sigurnost, pravo na pošteno suđenje, pravo da bez zakona nema ni kazne, pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života, sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi, sloboda izražavanja, sloboda okupljanja i udruživanja, pravo na brak, pravo na djelotvoran pravni lijek, zabrana diskriminacije, derogiranje u vrijeme izvanrednog stanja, ograničenja političke djelatnosti stranaca, zabrana zloupotrebe prava i granice primjene ograničenja prava. Prema članku 5., Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (NN 18/97, 2/10), koji kaže da svatko ima pravo na pošteno suđenje, što se ujedno i odnosi na populaciju kojom se ovaj rad bavi (zatvorenike), nitko se ne smije lišiti slobode, osim u slučajevima tipa:

- ...“ako je zatvoren u skladu sa zakonom nakon presude nadležnog suda,
- ako je zakonito uhićen ili pritvoren zbog nepoštovanja zakonitog sudskog naloga radi osiguranja izvršenja neke zakonom propisane obveze,
- ako je zakonito uhićen ili pritvoren radi dovođenja nadležnoj sudbenoj vlasti kad postoji osnovana sumnja da je počinio kazneno djelo ili kad je razumno vjerovati da je to nužno radi sprječavanja izvršenja kaznenog djela ili bijega nakon njegova počinjenja,
- ako se radi o zakonitom zatvaranju maloljetnika radi izricanja odgojne mjere nadzora ili o njegovu zakonitom pritvoru radi dovođenja nadležnoj sudbenoj vlasti,
- ako se radi o zakonitom lišenju slobode osoba radi sprječavanja širenja zaraznih bolesti, o pritvaranju psihički bolesnih osoba, alkoholičara, ovisnika o drogi ili skitnica,
- ako se radi o zakonitom uhićenju ili pritvoru neke osobe kako bi je se spriječilo da neovlašteno uđe u zemlju ili osobe protiv koje je u tijeku postupak protjerivanja ili izručenja.“

1.1.1.5. Europski sud za ljudska prava

Prema European Court of Human Rights (2002), za presude pojedinačnih ili državnih prijava koje se odnose na kršenje građanskih i političkih prava utvrđenih Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, zadužen je Europski sud za ljudska prava. To je međunarodni sud koji je uspostavljen 1959. godine sa sjedištem u Strasbourgu.

Europski sud za ljudska prava namijenjen je osiguravanju poštivanja prava zajamčenih gore-navedenom konvencijom, a presude koje ovaj sud donosi, obvezujućeg su karaktera čije izvršenje nadzire Odbor ministara. Sve države članice obvezne su postupati sukladno presudama i dužne su implementirati ih u svoje nacionalno zakonodavstvo i administrativnu praksu kako bi se spriječilo ponovno kršenje prava (Karakaš, 2017).

1.1.2. Reguliranje ljudskih prava u Hrvatskoj

U Republici Hrvatskoj, prema službenom portalu Ministarstva vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske (2021), ljudska prava svakog pojedinca propisana su Ustavom Republike Hrvatske (NN 85/10), međunarodnim ugovorima kojih je RH stranka te zakonima. Hrvatska je ratificirala velik broj međunarodnih ugovora na globalnoj i regionalnoj razini s ciljem zaštite i promocije ljudskih prava. U taj velik broj međunarodnih ugovora pripada i šest konvencija Ujedinjenih naroda o ljudskim pravima. Prema odredbama Ustava (NN 85/10) ti su ugovori dio unutarnjeg pravnog poretka RH i po pravnoj su snazi iznad zakona pa ih sudovi mogu neposredno primjenjivati kad odlučuju o pitanjima koja se tiču zaštite ljudskih prava pojedinaca. Hrvatska je, između ostalog, članica svih gore navedenih dokumenata.

1.1.2.1. Ustav Republike Hrvatske

Ustav Republike Hrvatske (NN 85/10), kao opći, jedinstveni, pravni akt s najvišom pravnom snagom u Republici Hrvatskoj, navodi da: „Svatko ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama. Svi su pred zakonom jednaki.“ Te se slobode i prava mogu ograničiti samo zakonom radi zaštite slobode i prava drugih ljudi, pravnog poretka, javnog morala i zdravlja, a svako to ograničenje prava ili slobode mora biti razmjerno naravi potrebe za ograničenjem. Isto tako, prema Ustavu Republike Hrvatske (NN 85/10), nitko ne može biti kažnjen za djelo koje, prije nego je počinjeno, nije bilo utvrđeno zakonom ili međunarodnim pravom kao kazneno djelo, niti mu se može izreći kazna koja nije bila određena zakonom, niti se ikome

može ponovno suditi ili kazniti u kaznenom postupku za kazneno djelo za koje je već pravomoćno oslobođen ili osuđen u skladu sa zakonom.

1.1.2.2. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina

Prema Uredbi o Uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (NN 6/19), istoimeni Ured predstavlja stručnu službu Vlade Republike Hrvatske te se sastoji od dvije ustrojstvene jedinice: Služba za ljudska prava i Služba za prava nacionalnih manjina. Neki od poslova Ureda, koje navodi Uredba o Uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (NN 6/19) jesu: „obavljanje stručnih, analitičkih, savjetodavnih i administrativnih poslova u vezi s ostvarivanjem utvrđene politike zaštite i promicanja ljudskih prava i prava nacionalnih manjina u RH i praćenje njihove učinkovitosti, razmatranje stanja pojedinih ljudskih prava i prava nacionalnih manjina u RH, predlaganje unaprjeđenja i usklađivanja zakonskih, podzakonskih i drugih propisa i akata kojima se uređuju pitanja vezana uz zaštitu i promicanje ljudskih prava i prava nacionalnih manjina i sl.“

1.2. Prava zatvorenika

Zatvorenici, kao i sva ljudska bića, uživaju i sva ljudska prava. Jedino ljudsko pravo koje im je oduzeto jest sloboda. Gubitak prava na slobodu ne dovodi automatski do gubitka ostalih građanskih, političkih, ekonomskih, kulturnih i socijalnih prava, osim iznimno ako je to potrebno radi izvršavanja kazne zatvora. Država, zato, ima obvezu zaštititi njihova ljudska prava, ali i posebna prava koji isti imaju s obzirom na njihov položaj (Pleić, 2010).

S obzirom da se u definiciji svrhe izvršavanja kazne zatvora naglašava poštovanje dostojanstva i čovječno postupanje prema zatvoreniku, svakome zatvoreniku morala bi biti zadovoljena njegova prava (Zakon o izvršavanju kazne zatvora, NN 14/21).

1.2.1. Prava zatvorenika u svijetu

Konvencija UN-a protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka (2002), Standardna minimalna pravila UN-a (2006; prema Pleić, 2006), Europska zatvorska pravila (2006; prema Babić, Josipović i Tomašević, 2006)...samo su neki od dokumenata koji uređuju prava zatvorske populacije te će u daljnjem tekstu biti i detaljnije predstavljene.

1.2.1.1. Konvencija UN-a protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka

Iako niz, već predstavljenih, dokumenata predviđa zabranu mučenja, okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja, prema Pleić (2010), Konvencija UN-a protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka jedini je pravnoobvezujući dokument na svjetskoj razini koji je isključivo posvećen sprječavanju torture. Usvojena je 1984. godine i na temelju nje osnovan je Odbor protiv torture koji nadzire primjenu ove konvencije kod država stranaka te isti može provesti istragu u slučaju sumnje da se na području neke države provodi tortura. Uz to, odbor svake godine objavljuje i opća izvješća koja sadrže komentare opće naravi o poželjnoj praksi postupanja u zatvorskim ustanovama.

1.2.1.2. Standardna minimalna pravila UN-a

Prema Pleić (2010), Standardna minimalna pravila UN-a za postupanje sa zatvorenicima prihvaćena su na Prvom kongresu UN-a za sprječavanje zločina 1955. godine. Pravila uređuju temeljna načela izvršavanja kazne zatvora i postavljaju rukovodeća načela za zatvorenike te se, prema Standardnim minimalnim pravilima (2006; prema Pleić, 2006), propisuje odvajanje različitih kategorija zatvorenika s obzirom na njihov spol, dob i raniji život. Uz to, pravila propisuju minimalne uvjete smještaja, zdravstvene skrbi i osobne higijene, pravo na žalbu, kontakte s vanjskim svijetom, pogodnosti zatvorenika, rad u zatvoru, nastavu i sl.. U pravilima stoji da zatvorski sustav ne smije povećati patnju zatvorenika, osim one koja je svojstvena samoj kazni. Ističu, također, da je svrha kazne zaštita društva i resocijalizacija te da institucionalni režim treba težiti smanjenju razlika koje postoje između života u zatvoru i na slobodi. Ono čemu se teži, prema Standardnim minimalnim pravilima (2006; prema Pleić, 2006), jest individualizacija programa tretmana.

Pravila je kasnije usvojila Opća skupština Ujedinjenih naroda, 2015. godine, nakon petogodišnjeg postupka revizije. Ta su pravila poznata i pod nazivom „Mandela pravila“, a nazvana su tako u čast bivšeg južnoafričkog predsjednika Nelsona Mandele. Sveukupno se sastoje od 122 pravila, iako nisu sva pravila, već je riječ i o pokojim načelima (McCrie i Clemot, 2015).

1.2.1.3. Europska zatvorska pravila

Europska zatvorska pravila (2006; prema Babić, Josipović i Tomašević, 2006) predstavljaju dokument koji je bitno spomenuti kada je riječ o pravima zatvorenika. To su pravila koja odražavaju moderna teoretska penološka kretanja i jačanje pokreta za zaštitu ljudskih prava. Teže ka tome da se unesu osnovni civilizacijski standardi u upravljanju zatvorskim ustanovama i postupanju sa zatvorenicima.

Europska zatvorska pravila, prema Pleić (2010), ističu mjere koje je potrebno poduzeti da bi se smanjile negativne posljedice gubitka slobode. Uz to, naglašavaju kako buduće ograničavanje prava u zatvoru mora biti temeljeno na zakonu i određeno samo kada je to nužno zbog održavanja reda i sigurnosti u zatvoru.

Pravila (2006; prema Babić, Josipović i Tomašević, 2006) su podijeljena u nekoliko osnovnih dijelova pa se tako dotiču: temeljnih načela, uvjeta izvršavanja kazne zatvora, zdravlja zatvorenika, reda, upravljanja i osoblja, inspekcije i promatranja, neosuđenih zatvorenika, odrednica programa postupanja za osuđene zatvorenike i usklađivanja pravila.

Temeljna načela sadrže sljedeće:

- „Sa svim osobama lišenima slobode postupat će se poštujući njihova ljudska prava.
- Osobe lišene slobode zadržavaju sva prava koja im nisu oduzeta osuđujućom odlukom ili odlukom na temelju koje se određuje pritvor u postupku propisanim zakonom.
- Ograničenja za osobe lišene slobode bit će samo ona koja su najmanje potrebna i proporcionalna zakonskoj osnovi na temelju koje su određena.
- Nedostatak sredstava ne opravdava uvjete u zatvorima koji znače kršenje ljudskih prava.
- Život u zatvoru u najvećoj će mogućoj mjeri nalikovati pozitivnim oblicima života u društvu.
- Sa svakim oblikom lišenja slobode postupat će se na način koji će pospješiti reintegraciju osoba lišenih slobode u društvenu zajednicu.
- Poticat će se suradnja s vanjskim socijalnim službama te u najvećoj mogućoj mjeri uključivanje civilnog društva u zatvorski život.

- Zaposlenici u zatvorima obavljaju važnu javnu službu zbog čega će njihov odabir, izobrazba i uvjeti rada omogućavati održavanje visokih standarda u postupanju sa zatvorenicima.
- Sve će zatvore redovito nadzirati vladine inspekcije i nezavisna promatračka tijela“

1.2.2. Prava zatvorenika u Hrvatskoj

1.2.2.1. Zakon o izvršavanju kazne zatvora (ZIKZ)

Prema Zakonu o izvršavanju kazne zatvora [ZIKZ] (NN 14/21) zatvorenik uživa zaštitu temeljnih prava utvrđenih Ustavom Republike Hrvatske (NN 85/10), međunarodnim ugovorima i ovim Zakonom. Govoreći o tome, Babić, Josipović i Tomašević (2006) pišu kako se ZIKZ temelji na međunarodnim pravnim pravilima kojima se zaštićuju opća prava čovjeka i posebna prava zatvorenika, među kojima su najvažniji oni prethodno predstavljeni.

U ovom radu već je spomenuto kako se zatvorenika tijekom izvršavanja kazne zatvora može ograničiti u temeljnim pravima samo u granicama nužnim za ostvarenje svrhe izvršavanja kazne i u postupku propisanom ovim Zakonom (NN 14/26), odnosno samo ako je to prijeko potrebno, radi zaštite reda i sigurnosti kaznionice, odnosno zatvora, i samih zatvorenika (ZIKZ, NN 14/26).

Prema članku 11. ZIKZa (NN 14/21), kazna zatvora izvršava se na način koji zatvoreniku jamči poštovanje ljudskog dostojanstva. Zabranjeni su kažnjivi postupci, uključujući biomedicinska i druga znanstvena istraživanja kojima se zatvorenika podvrgava bilo kakvom obliku mučenja, zlostavljanja ili ponižavanja te liječničkim ili znanstvenim pokusima. Zabranjeni postupci su, primjerice, postupci koji su nesrazmjerni održavanju reda i stege u kaznionicama, odnosno zatvorima ili su nezakoniti pa mogu dovesti do trpljenja ili neprimjerenog ograničenja temeljnih prava zatvorenika. Onaj zatvorenik koji je bio žrtva zabranjenih postupaka ima pravo na naknadu štete.

Prema Izvješću o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2018. godinu (2020) zaštita prava zatvorenika propisana je gore navedenim zakonom i u nadležnosti je suca izvršenja. Ta se zaštita ostvaruje podnošenjem žalbe ili pritužbe sucu izvršenja, te zahtjevom za sudsku zaštitu.

Govoreći o njihovim pravima, Članak 16., Zakona o izvršavanju kazne zatvora (NN14/21) navodi kako: „svaki zatvorenik ima, sukladno odredbama ovoga zakona, pravo na:

- 1) smještaj primjeren ljudskom dostojanstvu i zdravstvenim standardima,
- 2) zaštitu osobnosti i osiguravanje tajnosti osobnih podataka,
- 3) redovite obroke hrane i pitke vode u skladu sa zdravstvenim standardima,
- 4) rad,
- 5) obrazovanje,
- 6) stručnu pravnu pomoć u vezi sa zaštitom prava propisanih ovim Zakonom,
- 7) podnošenje pravnih sredstava za zaštitu svojih prava propisanih ovim Zakonom,
- 8) zdravstvenu zaštitu i zaštitu majčinstva,
- 9) dodir s vanjskim svijetom,
- 10) boravak na otvorenom prostoru kaznionice odnosno zatvora najmanje dva sata dnevno,
- 11) dopisivanje i razgovor sa svojim odvjetnikom,
- 12) vjeroispovijest i razgovor s ovlaštenim vjerskim predstavnikom,
- 13) vjenčanje u kaznionici odnosno zatvoru,
- 14) glasovanje na izborima za predsjednika Republike Hrvatske, zastupnika u Hrvatski sabor i članova u Europski parlament te državnom referendumu,
- 15) druga prava propisana ovim Zakonom.“

Neka od njih široko su postavljena i dotiču se raznih točaka. U daljnjem tekstu slijede kratka objašnjenja nekih od gore-spomenutih prava.

Pravo na smještaj primjeren ljudskom dostojanstvu i zdravstvenim standardima

Prema istom zakonu (ZIKZ, NN 14/21), smještaj zatvorenika treba odgovarati zdravstvenim, higijenskim i prostornim zahtjevima te klimatskim standardima. Prostorije u kojima borave zatvorenici moraju biti čiste, suhe i dovoljno prostrane. Zatvorenici se, najčešće, smještaju u prostorije u kojima boravi više zatvorenika, ako se pretpostavi da jedni na druge neće negativno utjecati. Svaka prostorija u kojoj se boravi mora imati dnevno i umjetno svjetlo i sve kaznionice i zatvori moraju imati odgovarajuće sanitarne uređaje. Sve prostorije kaznionica ili zatvora moraju se propisno održavati i redovito čistiti, a zatvorenicima se moraju osigurati čisto rublje, odjeća i posteljina. Europska zatvorska pravila (2006; prema Babić, Josipović i Tomašević, 2006) navode da smještaj zatvorenika mora poštovati ljudsko dostojanstvo, privatnost i zahtjeve zdravlja i higijene, na način da se vodi računa o klimatskim uvjetima, površini na kojoj borave, prostornoj količini zraka, osvjetljenju, grijanju i prozračivanju.

Pravo na zaštitu osobnosti i osiguravanje tajnosti osobnih podataka

Zatvoreniku je, prema ZIKZ-u (NN 14/21), zajamčena zaštita osobnosti i tajnost osobnih podataka, a podaci o zatvorenicima koji se obrađuju tijekom izvršavanja kazne zatvora predstavljaju službenu i profesionalnu tajnu, dok će se prikupljanje, obrada, korištenje i pohrana tih podataka obavljati sukladno odredbama ovoga Zakona i posebnih propisa.

Pravo na redovite obroke hrane i pitke vode u skladu sa zdravstvenim standardima

Ukratko, pitka voda mora biti dostupna svakom zatvoreniku i svima njima u pravilnim se razmacima osiguravaju odgovarajuće pripremljeni i posluženi obroci koji moraju zadovoljiti prehrambene i higijenske standarde, a uz to moraju biti primjereni dobi, zdravlju, naravi posla koji zatvorenik obavlja i vjerskim zahtjevima, no prema mogućnostima kaznionice odnosno zatvora. Zatvorenicima se poslužuju tri obroka dnevno, a onima koji su radno angažirani poslužuje se i četvrti obrok, odnosno užina. Kada je nekome od zatvorenika potrebna izmjena prehrane zbog medicinskih razloga, isto će odrediti liječnik ili osposobljeno zatvorsko osoblje (ZIKZ, NN 14/21).

Pravo na rad

Zatvoreniku se, prema ZIKZ-u (NN 14/21), omogućuje rad u skladu s njegovim zdravstvenim sposobnostima, stečenim znanjima i mogućnostima kaznionice odnosno zatvora te ga se potiče na rad radi održavanja i stjecanja stručnog znanja i iskustva i njegovih tjelesnih i duševnih potreba. Također, zatvorenik ima i pravo, uz osobni pristanak, raditi za drugog poslodavca na poslovima koji se obavljaju u ili izvan kaznionice, odnosno zatvora, a može mu se uz pisani pristanak drugog poslodavca odobriti i nastavak rada kod tog poslodavca ako mu je izrečena kazna zatvora u trajanju do jedne godine ili ako uz nju nije izrečena sigurnosna mjera zabrane obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti.

Pozitivnim elementom kućnog reda smatrat će se rad u zatvoru ili kaznionici te se isti nikad neće koristiti u svrhe kažnjavanja. Zatvorenicima će biti dopušteno trošiti barem dio naknada za rad na odobrene stvari za vlastitu upotrebu (Europska zatvorska pravila, 2006; prema Babić, Josipović i Tomašević, 2006).

Pravo na obrazovanje

Kaznionica, odnosno zatvor, treba organizirati obrazovanje zatvorenika koji nemaju završeno osnovno obrazovanje, a sukladno mogućnostima organizira se i srednjoškolsko obrazovanje odraslih, prekvalifikacije, osposobljavanja i usavršavanja zatvorenika. Nakon završenog obrazovanja zatvoreniku se izdaje svjedodžba iz koje ne smije biti vidljivo da je obrazovanje stečeno u kaznionici odnosno zatvoru (ZIKZ, NN 14/21). Pravo je zatvorenika da

obrazovanje ni na koji način ne bude obezvrjeđeno u odnosu na rad zatvorenika i da zatvorenici neće biti oštećeni financijski ili na neki drugi način tijekom trajanja obrazovanja (Europska zatvorska pravila, 2006; prema Babić, Josipović i Tomašević, 2006).

Pravo na stručnu pravnu pomoć u vezi sa zaštitom prava propisanih ovim Zakonom

Svaki zatvorenik ima pravo na stručnu pravnu pomoć radi zaštite svojih pravnih interesa. Sve su kaznionice i zatvori obvezni osigurati besplatnu pravnu pomoć zatvoreniku, a zatvorenici mogu angažirati odvjetnika po svom izboru i o svom trošku, dok će uprave zatvora osigurati prikladne prostorije kako bi imali pristup takvoj pomoći. O bilo kojoj pravnoj stvari mogu se savjetovati s pravnim stručnjakom, a svako savjetovanje i drugi oblici komunikacije između zatvorenika i njihovih pravnih savjetnika, povjerljivi su (Europska zatvorska pravila, 2006; prema Babić, Josipović i Tomašević, 2006).

Pravo na zdravstvenu zaštitu i zaštitu majčinstva

Zatvorske vlasti moraju čuvati zdravlje svih zatvorenika o kojima se brinu. Zdravstvene usluge u zatvoru ili kaznionici trebaju biti organizirane slično pružanju zdravstvenih usluga u društvenoj zajednici ili u državi, a sve potrebne medicinske, kirurške i psihijatrijske usluge moraju biti na raspolaganju i zatvorenicima u te svrhe (Europska zatvorska pravila, 2006; prema Babić, Josipović i Tomašević, 2006).

Zatvorenik, prema ZIKZ-u (NN 14/21), ima pravo na zdravstvenu zaštitu liječnika obiteljske (opće) medicine i dentalne medicine u kaznionici ili zatvoru ili najbližoj ustanovi javnog zdravstva prema sjedištu kaznionice odnosno zatvora. Ako zatvorenik u kaznenom tijelu počne iskazivati teže duševne poremećaje, na prijedlog upravitelja kaznenog tijela, nadležni sudac izvršenja može pokrenuti postupak sukladno Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama. Svaki zatvorenik ima pravo uvida u sve nalaze i specijalistička mišljenja, koja mu se na njegov trošak mogu i fotokopirati. Što se tiče zaštite majčinstva, trudnici i majci s djetetom koja je rodila za vrijeme izdržavanja kazne zatvora osigurat će se cjelovita zdravstvena zaštitu u vezi s trudnoćom, porodom i majčinstvom.

Pravo na dodir s vanjskim svijetom

Ovo pravo čini opširnu glavu u Zakonu o izvršavanju kazne zatvora (NN 14/21), budući da pokriva poglavlja kao što su: posjeti zatvoreniku, dopisivanje, telefonski razgovori, paketi itd. Europska minimalna pravila iz 2006. godine navode kako će zatvorenicima, što je češće moguće, biti dopušteno komunicirati putem pisama, telefona ili na drugi način s njihovim obiteljima, drugim osobama i predstavnicima vanjskih organizacija, kao i primati posjete tih osoba (Babić, Josipović i Tomašević, 2006). Prema ZIKZ-u (NN 14/21) zatvorenik

ima pravo na posjete članova obitelji dva puta mjesečno i blagdanom u trajanju od najmanje jedan sat. Također, ima pravo i na telefonske razgovore u skladu s odredbama kućnog reda kaznionice odnosno zatvora, a dopisivanje zatvorenika s vanjskim svijetom je neograničeno.

U radu autora Babić, Josipović i Tomašević (2006; prema Breznik, 2018) zatvorenici imaju pravo zasnovati obitelj, tako što im je dozvoljeno obaviti vjenčanje u kaznionici ili zatvoru. Isto tako, dozvoljeno im je pratiti radijski i televizijski program, športska natjecanja, umjetničke priredbe i predavanja. Knjižnice su, pak, postale sve prisutnije u zatvorima i kaznionicama, a u slučaju da ih nema, zatvori i kaznionice organiziraju posudbu knjiga iz mjesnih knjižnica te nabavljaju dnevni tisak. Zatvoreniku je, čak, omogućeno da na vlastiti trošak nabavlja knjige, časopise i novine. Osobama koje izdržavaju kaznu zatvora u kaznionici ili zatvoru radi sudjelovanja u važnim obiteljskim događajima mogu se odobriti izlasci.

Pravo na dopisivanje i razgovor sa svojim odvjetnikom

Zatvorenik ima pravo dopisivati se sa svojim odvjetnikom, tijelima državne vlasti i međunarodnim organizacijama za zaštitu ljudskih prava, bez ikakvih ograničenja. Uz dopisivanje, zatvorenik ima i pravo na telefonski razgovor bez nadzora s odvjetnikom i ostalima gore-navedenima (ZIKZ, NN 14/21).

Pravo na vjeroispovijest i razgovor s ovlaštenim vjerskim predstavnikom

Svaki zatvorenik ima pravo na vjeroispovijest koristeći vlastitu vjersku literaturu i stvari za religijsku uporabu. Isto tako, svatko od njih ima pravo kontaktirati s ovlaštenim vjerskim predstavnikom vjerske zajednice upisane u Evidenciji vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj (ZIKZ, NN 14/21). U mjeri u kojoj je to izvedivo, život u zatvoru treba biti organiziran na način kojim se zatvorenicima dopušta iskazivanje vjeroispovijesti i vjerovanja, prisustvovanje vjerskim obredima ili okupljanjima koja predvode predstavnici određene vjeroispovijesti i slično (Europska zatvorska pravila, 2006; prema Babić, Josipović i Tomašević, 2006).

Isto tako, osim osnovnih prava sadržanih u ovom zakonu, zatvorenici imaju i prava vezana uz razne pogodnosti, a neke od njih su: korištenje vlastitog televizijskog prijavnika, češće primanje paketa i primanje paketa u većoj težini, produljeni boravak u zajedničkim prostorijama, telefoniranje bez nadzora, češći i dulji posjeti obitelji i drugih osoba s nadzorom ili bez nadzora u kaznionici, odnosno zatvoru, korištenje godišnjeg odmora ili dijela godišnjeg odmora u mjestu prebivališta, odnosno boravišta ili drugom mjestu itd.

Naravno, budući da se radi o pogodnostima, da bi ih se ostvarilo moraju se ispoštovati određeni kriteriji (ZIKZ, NN 14/21).

Kako bi svaki zatvorenik bio svjestan svojih prava, obveza je kaznionice ili zatvora da svakog zatvorenika upozna s tim pravima. U hrvatskom zatvorskom sustavu tiskan je poseban priručnik za zatvorenike u kojem su na pojednostavljen i pristupačan način pojašnjene sve zakonske odredbe koje se odnose na izvršavanje kazne zatvora (Babić, Josipović i Tomašević, 2006).

1.3. Izvršavanje kazne zatvora u Hrvatskoj

Budući da se ovaj rad bavi populacijom kojoj je oduzeta sloboda, odnosno zatvorenicima, važno je objasniti po kojem principu zatvorenici izdržavaju izrečenu kaznu zatvora u Republici Hrvatskoj, u kojim ustanovama borave te koja je uopće svrha izdržavanja kazne zatvora. U ZIKZ-u (NN 14/21) stoji da se naziv „zatvorenik“ ili „zatvorenicica“ odnosi na osobu kojoj je izrečena kazna zatvora zbog kaznenog djela, a nalazi se na izdržavanju kazne u zatvoru ili kaznionici. Glavna svrha izvršavanja kazne zatvora, prema istoimenom zakonu (ZIKZ, NN 14/21), jest: „uz čovječno postupanje i poštovanje dostojanstva osobe koja se nalazi na izdržavanju kazne zatvora, njegovo osposobljavanje za život na slobodi u skladu sa zakonom i društvenim pravilima, čime se pridonosi zaštiti društvene zajednice.“

Prema Izvješću o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2018. godinu (2020) upućivanje na izdržavanje kazne zatvora u nadležnosti je suca izvršenja nadležnog županijskog suda. Ukoliko je osoba osuđena na kaznu zatvora u trajanju do šest mjeseci, ili joj preostali dio kazne iznosi do šest mjeseci, sudac izvršenja rješenjem će uputiti osobu na izdržavanje kazne zatvora u najbliži zatvor prema mjestu prebivališta. S druge strane, ako je osoba osuđena na kaznu zatvora u trajanju duljem od šest mjeseci upućuje se u Centar za dijagnostiku. Osim kazne zatvora dulje od šest mjeseci, u Centar za dijagnostiku, bez obzira na dužinu kazne, upućuju se i osobe kojima je izrečena kazna maloljetničkog zatvora, ili kojima je uz kaznu zatvora izrečena sigurnosna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja te one osobe čija je kazna preuzeta na izvršavanje sukladno međunarodnom ugovoru ili posebnom zakonu. U Centru za dijagnostiku, čija se funkcija detaljnije opisuje pri kraju rada, obavlja se detaljna obrada zatvorenika te se predlaže kazneno tijelo u kojem će zatvorenik nastaviti izdržavati kaznu zatvora.

1.4. Stanje u zatvorima i kaznionicama u Hrvatskoj

Budući da je dužnost suca izvršenja da minimalno jednom godišnje izvrši nadzor nad postupanjem sa zatvorenima, istraživanjem, koje spominju Tomašević, Carić i Pleić (2012), dobiveni su podaci vezani uz mišljenje sudaca i savjetnika o stanju zatvora i kaznionica. 14 je sudaca i savjetnika (64%) smatralo da su zatvorenici u potpunosti upoznati sa svojim pravima i načinom ostvarivanja istih, a njih 8 (36%) smatralo je da su zatvorenici samo djelomično upoznati sa svojim pravima. Uz to, samo 2 suca smatralo je da su zatvorski uvjeti u potpunosti u skladu sa standardima koji su određeni zakonom i međunarodnim pravilima, a jedan je sudac čak smatrao da uvjeti u zatvorima uopće ne odgovaraju standardima. Najviše njih smatralo je da je stanje u zatvorima prihvatljivo, no svi su istaknuli kako najvećim problemom vide prenapučenost tih ustanova. Osim sudaca, s tim se problemom slaže i pučki pravobranitelj.

Prema izvješću o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2018. godinu (2020), uvjeti smještaja u svim kaznenim tijelima trebaju se prilagoditi zakonskim i međunarodnim standardima. Zbog toga, Uprava za zatvorski sustav i probaciju kontinuirano pokušava poboljšati smještaj zatvorenika uzimajući u obzir postojeće smještajne kapacitete i strukturu zatvoreničke populacije.

Među-zatvoreničko nasilje i zlostavljanje pojava je koja predstavlja prijetnju kaznenim tijelima. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2018. godinu (2020) navodi da je Središnji ured 2018. godine, s ciljem zaštite prava zatvorenika, svim kaznenim tijelima dostavio uputu o potrebi zaštite zatvorenika s problemima mentalnog zdravlja ili teškoćama u intelektualnom funkcioniranju. Time je kaznenim tijelima rečeno da je cjelokupno postupanje prema svim kategorijama zatvorenika i maloljetnika potrebno planirati individualnim planom zaštite zatvorenika od nasilja, zlostavljanja i manipulacije.

Odbor za sprječavanje mučenja posjetio je Hrvatsku u okviru svojih periodičnih posjeta tri puta (1998., 2003. i 2007.) te je pregledao mjesta na kojima borave osobe lišene slobode. U izvješću nakon posljednjeg posjeta Hrvatskoj, odbor primjećuje da se problem prenapučenosti zatvora pogoršao od posljednjeg posjeta. Štoviše, zatvorska populacija je u posljednje tri godine porasla za 40%. Prenapučenost ima negativan utjecaj na različita područja života u zatvorima, primjerice: ograničene su aktivnosti izvan zatvora, ograničene su mogućnosti komunikacije s vanjskim svijetom, povećana je napetost u odnosima sa

zatvorskim osobljem i sl. (Report to the Croatian Government on the visit to Croatia carried out by the CPT 2007; prema Pleić, 2010).

1.5. Pritužbe zatvorenika

Jedno od prava zatvorenika je i pravo na podnošenje pritužbi. U nastavku su prikazani podaci vezani uz pritužbe zatvorenika u svijetu, a nakon toga i u Hrvatskoj.

1.5.1. Pritužbe zatvorenika u svijetu

1.5.1.1. UK

Seneviratne (2012) tvrdi kako su pritužbe zatvorenika širokog spektra. Mogu se kretati od naizgled trivijalnih pa sve do ozbiljnih pritužbi vezanih uz zlostavljanje u zatvorima (uključujući napad, maltretiranje i rasizam) i problema sa zatvorskom upravom. Neki primjeri pritužbi iz UK-a, spominjani u ovom radu, autorice Seneviratne (2012), vezani su za pritužbe kvalitete hrane, nedostatka mogućnosti za sudjelovanje u rehabilitacijskim programima, programe obrazovanja, režim posjetitelja..., a najveći broj prigovora odnosi se na posjedovanje osobnih stvari, opće uvjete, režim, presude i aktivnosti. Pritužbe koje se odnose na vlastite stvari koje zatvorenici imaju sa sobom, mogu se činiti manje značajnima, ali primijećeno je da zatvorenici posjeduju mali broj privatnih stvari u svojim prostorijama, a iste mogu biti vrlo važno sredstvo za zadržavanje vlastitog identiteta.

Prema Seneviratne (2012) funkcija pučkog pravobranitelja opisana je kao istraga pritužbi građana koji se žale da su se javne vlasti prema njima odnosile na nepravedan način. S obzirom na to, pučki pravobranitelji imaju nadležnost i nad pritužbama zatvorenika. U Velikoj Britaniji, pritužbe zatvorenika nisu pokrivala veći dio posla pučkog pravobranitelja, što se uvelike razlikuje od ostatka svijeta, gdje pritužbe zatvorenika čine velik dio posla istih. Sustav pravne zaštite rezultirao je uspostavljanjem zasebnih sustava pritužbi od strane zatvorenika u Engleskoj i Walesu, Sjevernoj Irskoj i Škotskoj. Škotska sada ima sustav gdje pritužbe zatvorenika rješava pučki pravobranitelj. Sjeverna Irska preispituje svoje zakonodavstvo o pučkom pravobranitelju i nije još poznato kakav će model biti usvojen za tamošnje pritužbe zatvorenika.

Internetski portal In Brief (bez dat.), koji pruža informacije o zakonima Engleske i Walesa, navodi da ako zatvorenik ima pritužbu, a taj problem nije riješen nakon razgovora s članovima osoblja, postoje tri faze zatvorskog žalbenog sustava prilikom podnošenja pritužbi.

Prva faza je da zatvorenici trebaju ispuniti pojedinosti o svojoj pritužbi na obrascu COMP1 koji bi uvijek trebao biti dostupan u zatvoru te se isti ubacuje u kutiju za prigovore/pritužbe koji se nalazi u zatvorima i kaznionicama. Pritužba se mora podnijeti u roku od 3 mjeseca od nastanka problema, a zatvorenik može očekivati odgovor u roku od 3 do 10 dana. Ako zatvorenik nije zadovoljan odgovorom, tada može popuniti obrazac COMP1A kako bi podnio pritužbu nekome na razini uprave. Taj se zahtjev mora podnijeti u roku od tjedan dana od primitka prvog odgovora, a zatvorenik mora detaljno objasniti razloge zašto nije zadovoljan prvim dobivenim odgovorom. Rok za odgovor na pritužbu u ovom je slučaju od 7 do 10 dana od primanja zahtjeva. Ako zatvorenik još uvijek nije zadovoljan odgovorom koji je dobio, može uputiti konačnu pritužbu upravitelju zatvora. Ta bi se pritužba trebala podnijeti sedam dana od primitka drugog odgovora, ispisana u istom obrascu koji je prethodno naveden. Ukoliko zatvorenik, nakon svega ovoga, nije zadovoljan načinom na koji je zatvor postupio s njegovom pritužbom, može se obratiti pučkom pravobranitelju u roku od mjesec dana od dobivanja odgovora od zatvorskog osoblja o svojoj pritužbi.

1.5.1.2. Irska

Irish Penal Reform Trust (2016) izvještava da su u evaluaciji i analizi postupaka vezanih uz pritužbe zatvorenika u irskom penalnom sustavu u 2016. godini, primijećeni određeni problemi. Neki od problema, navedenih od strane inspektora, ukazuju na to da: u 23% slučajeva nije bilo dostatne dokumentacije, odnosno pritužbe zatvorenika bile su nepotpune, rokovi za istragu pritužbi premašili su preporučeni rok u 38% slučajeva, u većini slučajeva odgovori nisu dani podnositelju pritužbe i sl. Zatvorenici su izjavili da nemaju povjerenja u sustav navodeći da im se savjetovalo da se ne žale te da ih je strah učiniti isto.

U Irskoj, 2010. godine, objavljen je izvještaj inspektora zatvora, suca Reillyja, o pritužbama zatvorenika i disciplinskim postupcima u irskim zatvorima. Prema Reillyju (2010) zatvorenici se mogu žaliti upravitelju zatvora, Odboru za posjete zatvora, ministru pravosuđa, ministrovom službeniku, zatvorskom službeniku ili bilo kojim drugima osobama koje rade u zatvoru. Nakon što je Irska ratificirala razne međunarodne dokumente, zatvorenici mogu podnijeti žalbu i Europskom odboru za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja te mnogim drugim odborima Ujedinjenih naroda. Navodi se i kako zatvorenici imaju isto pravo pristupa domaćim sudovima i Europskom sudu za ljudska prava kao i druge osobe.

U zatvorima u Irskoj postoji obrazac za prigovor zatvorenika. Zatvorenik, ako je dovoljno pismen, ispisiuje prirodu svoje pritužbe. Sudac Reilly (2010) u svom radu izjavljuje kako su, na gotovo svim obrascima za prigovore zatvorenika, detalji prigovora minimalni. Relevantni detalji poput: imena svjedoka, okolnosti koje su dovele do prigovora i druge relevantne informacije, bili su rijetko prisutni. Reilly (2010) problemom smatra to što u zatvoru nema osobe koja bi pomagala zatvorenicima da popune obrazac za prigovor pa se zatvorenici moraju osloniti na vlastite resurse, pomoć prijatelja, pomoć zatvorskog službenika i sl. Obrazac se u konačnici predaje upravitelju zatvora/kaznionice. Ono što je Reilly (2010) nakon podnošenja pritužbi otkrio jest to da je tijekom postupka inspekcije značajan broj istih označen kao povučen. Također, primijetio je da, ako se zatvorenik koji je podnio pritužbu premjesti u drugi zatvor ili pusti na slobodu, izgleda da je tim činom istraga njegove pritužbe prestala. Uz to, kaže kako nikada, među dokumentacijom, nije bilo istrage o razlozima zbog kojih je zatvorenik povukao pritužbu.

1.5.1.3. Škotska

U Škotskoj, Prema Scottish Public Services Ombudsman [SPSO] (2018), koji je zadužen za analizu pritužbi javnim službama, navode se neke vrste pritužbi koje se ne mogu detaljnije istražiti, odnosno analizirati, a to su: prigovori koji se rješavaju na sudu, anonimne žalbe, vlastito mišljenje o odluci uvjetnog otpusta ili doživotne kazne zatvora i sl. Također, ne mogu se detaljnije istražiti niti problemi koji su bili prisutni prije više od 12 mjeseci, a nalaze mjesto u sadašnjim pritužbama.

SPSO predstavlja posljednju fazu razmatranja pritužbi i njihova je usluga neovisna, besplatna i povjerljiva. Prije svega, ako zatvorenik nakon razgovora s članom osoblja o nekom problemu u zatvoru ostane nezadovoljan odgovorom, trebao bi poslati pisanu pritužbu višem upravitelju (u zatvorima to obično znači upravitelj zatvora, a u sjedištu Scottish Prison Service-a relevantni zamjenik ravnatelja) ili ispuniti obrazac za pritužbu. Ispunjene obrasce treba predati članu osoblja na recepciji ili na mjesto predviđeno za prigovore (The Scottish Prison Service, bez dat.).

1.5.1.4. SAD

Lesnick (1974) daje izvješće o proceduri podnošenja pritužbi, te navodi staru metodu i metodu koja je kasnije zavladała. Prije je svaka ustanova u Americi (zatvori/kaznionice)

sadržavala kutiju (poštanski sandučić) u koju je zatvorenik mogao ubaciti pritužbu zatvorskim službenicima. Takve su se pritužbe, u obliku pisma, slale poštom bez cenzure ili bez prolaska kroz nadzor zatvora. Naravno, na svaku se pritužbu pokušavalo odgovoriti i to obično opisivanjem propisa ili prakse koja opravdava učinjeno. U nekim slučajevima, primjerice, ako se radi o pritužbi na seksualno zlostavljanje, poduzimala se dodatna istraga. U radu su dani primjeri tadašnjih najčešćih pisama, od kojih su se neki odnosili na pritužbe koje su stigle u središnji ured putem zatvoreničke poštanske kutije. Najčešće pritužbe odnosile su se na krađu imovine. Kasnije je podnošenje pritužbi izgledalo tako da je zatvorenik dobivao obrazac, napisao svoju pritužbu i podnio ju je. U roku od tri tjedna, u slučaju unutarinstitucijskih pitanja i šest tjedana u slučaju prigovora upućenih središnjem uredu, trebalo je dostaviti pismeni odgovor zatvoreniku na istom obrascu. Upravitelj ili njegov zamjenik, na obrascu bi trebali jasno naznačiti činjenice na kojima se temelji poricanje pritužbe, ukoliko se radi o poricanju.

Prije podnošenja pismene pritužbe, Michigan Department of Corrections [MDOC] (Michigan Legislative Council, bez dat.) navodi da pritužitelj, odnosno zatvorenik, prvo mora pokušati riješiti problem s članom osoblja. Ako ga u tom trenutku ne mogu riješiti, problem se može nastaviti postupkom pritužbe zatvorenika. Ako problem nije riješen pritužbom, zatvorenici mogu poslati pritužbe, sve privitke i odgovore MDOC-a na pregled uredu pučkog pravobranitelja.

Calavita i Jenness (2013) izjavljuju kako u Kaliforniji deseci tisuća zatvorenika godišnje podnose različite pritužbe. Mnoge od njih odnose se na ozbiljne probleme, a jedan takav primjer seže još iz 2006. godine, kada je zatvorenik iz Kalifornije podnio pritužbu navodeći da boravi u betonskoj ćeliji pod jako visokom temperaturom. Žalio se na nedostatak ventilacije te je dodao da su uzgajivačnice zatvorskih pasa bile klimatizirane, a njegova ćelija nije. Iste godine zatvorenik koji je paraplegičar podnio je pritužbu zbog nedostatka njege. U istom radu, Calavite i Jenness (2013), opisuju se provedeni intervjui sa slučajnim uzorkom od 120 muških zatvorenika u tri kalifornijska zatvora. Gotovo svi ispitanici izvještavaju o mnoštvu problema u zatvorima. Malo manje od tri četvrtine njih izjavilo je da je sudjelovalo u procesu podnošenja pritužbi. Gotovo polovica ispitanika podnijela je više od jedne pritužbe, a mnogi su pritužbu podnijeli čak deset ili više puta. Najčešće su se te pritužbe odnosile na imovinske probleme, dok su se zatvorenici puno rjeđe žalili na postupke osoblja. Isto tako, broj podnesenih pritužbi povećava se s dobi zatvorenika te rad izvještava i o tome kako pritužbe češće podnose zatvorenici crne rase.

Većina pritužbi zatvorenika u SADu koje se tiču zdravstvene zaštite odnose se na nezadovoljstvo njegom koju zatvorenik prima zbog određenog stanja ili mu ponestaje lijekova koje uzima. Veliki broj pritužbi koji se veže uz zdravstvenu zaštitu, nažalost, biva odbijeno (Miller, 2013).

Sustav za pritužbe zatvorenika u SAD-u, pišu Jenness i Calavita (2018), uspostavljen je u Kaliforniji 1973. godine u jeku pokreta za prava zatvorenika. Zastupnici prava zatvorenika i drugi zalagali su se za žalbeni sustav s obrazloženjem da će se zatvorenicima pružiti da na nenasilan način ukažu na probleme zatvorskih sustava kako ne bi došlo do nasilnih pobuna poput one koja se dogodila u zatvoru u Atici u New Yorku 1971. godine. U tom radu, Jenness i Calavita (2018) prikazuju rezultate istraživanja u kojem je bilo uključeno 120 nasumično izabranih zatvorenika iz tri kalifornijska zatvora. Većina njih podnijelo je barem jednu pritužbu, a na pitanje zašto su podnosili pritužbe odgovori su bili: „da bih dobio ono što trebam, da bih došao do suda, da kažem ono što me brine/maknem teret sa svojih leđa i sl.“. Ono što se, također, dokazalo jest to da je zadovoljstvo zatvorenika vezano uz pritužbe ovisilo o tome je li pritužba prihvaćena ili nije.

1.5.1.5. Kanada

Izvršna direktorica kanadskog društva John Howard, opisala je sustav pritužbi u kanadskom zatvorskom sustavu "nefunkcionalnim". Razlog tome je predugo trajanje saslušanja pritužbi, a čak i kad su iste prihvaćene, sustav rijetko poduzima radnje kako bi se riješili problemi. Izvršna direktorica Johna Howarda, također, tvrdi da nedostatak poštenog i učinkovitog rješavanja pritužbi, odnosno problema, može dovesti do frustracija i sigurnosnih rizika u institucijama. Pet glavnih područja pritužbi zatvorenika u Kanadi jesu: postupanje osoblja, dopisna / telefonska komunikacija, sadržaj i prehrana, osobni predmeti te zdravstvene usluge (koje nisu hitne). Nacionalni predsjednik Sindikata kanadskih zatvorskih službenika rekao je i da se pritužbe često „vuku“ mjesecima ili godinama. Godine 2014. određen je fiksni dnevni budžet za hranu od 5,41 američkih dolara po zatvoreniku, što je potaknulo poplavu pritužbi zatvorenika na veličinu, kvalitetu i odabir porcija (CBC News, 2018).

Miller (2013) u svom radu daje pregled rezultata istraživanja provedenog tijekom 2011. i 2012. godine u kanadskim zatvorskim sustavima. Značajno je spomenuti da od ukupno 5789 pritužbi zatvorenika, zdravstvena zaštita bila je najčešći predmet pritužbi (11%).

1.5.1.6. Japan

U radu iz 1995. godine, autora Weschlera (1995), prikazano je stanje u zatvorima u Japanu. Tada se govorilo o tome kako japanski zatvori nemaju izraženu rehabilitacijsku svrhu. Najrasprostranjeniji problemi u japanskim zatvorima povezani su s iznimno krutim i strogim sustavom i nedostatkom koncepta da zatvorenici uopće imaju bilo kakva prava. Iako većina japanskih zatvorenika živi u adekvatno čistim ćelijama, nosi primjereno čistu odjeću i ne gladije, stroga disciplina, nedostatak ljudskog kontakta i ograničenja kontakata s vanjskim svijetom, čine životne uvjete prilično nepodnošljivima. Daljnje informacije temelje se na intervjuima s preko dvadeset bivših zatvorenika, rodbinom sadašnjih zatvorenika, grupama za podršku zatvorenika, odvjetnicima koji vode ili su vodili pokrenute postupke protiv zatvorenika i drugima. Zabilježeno je kako je temperatura ćelije čest predmet pritužbi japanskih zatvorenika. Velik broj zatvora u Japanu nema ugrađeno grijanje ćelija te su i bivši zatvorenici izvještavali su o tome kako su se zimi smrzavali u zatvoru. Osim hladnoće, zatvorenici su rekli kako je boravak preko ljeta u ćelijama pak neizdrživ od vrućine i sparine. Doznalo se da je velik problem predstavljala i odjeća koju su morali nositi, jer često nije bila odgovarajuća. Zimi je bila pretanka, dok je tijekom toplih mjeseci bila predebela.

1.5.2. Pritužbe zatvorenika u Hrvatskoj

Kada je riječ o Hrvatskoj, Priručnik za zatvorenike (2018) navodi da svaki zatvorenik ima pravo na stručnu pravnu pomoć i pravna sredstva za zaštitu svojih prava. Sukladno tome, zatvorenik ima pravo na podnošenje usmene i pisane pritužbe u odnosu na postupak i odluku zaposlenika kaznionice/zatvora, na koju će mu upravitelj kaznionice/zatvora odgovoriti u roku od 15 dana. Ako se u vezi istoga žali sucu izvršenja ili Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav i probaciju, odgovorit će mu se u roku od 30 dana. Zatvorenik, također, može sucu izvršenja podnijeti zahtjev za sudsku zaštitu protiv postupaka i odluka za koje smatra da je nezakonito prikraćen ili ograničen u nekom pravu propisanom u Zakonu o izvršavanju kazne zatvora te može podnijeti žalbu sucu izvršenja protiv odluke upravitelja u roku od 8 dana od dana dostave odluke, a osim toga u mogućnosti je i protiv rješenja suca izvršenja podnijeti žalbu u roku od tri dana od dostave rješenja.

Podnošenje pravnih sredstava za zaštitu svojih prava propisanih ZIKZom (NN 14/21), jedno je od prava zatvorenika sadržano u članku 16. istoimenog zakona. Pravna sredstva za zaštitu prava zatvorenika u hrvatskom su zatvorskom sustavu pritužba i žalba. Kao što je

prethodno navedeno, zatvorenici imaju mogućnost svakodnevnog podnošenja pritužbi zatvorskom osoblju, Središnjem uredu i sucu izvršenja. Pritužbe koje podnose mogu biti usmene ili pisane te se iste, upućene upravitelju, Središnjem uredu ili sucu izvršenja, ne smiju cenzurirati. Ukoliko se zatvorenik usmeno prituži, svejedno mu se mora omogućiti povjerljivost. Svaka se podnesena pritužba zatvorenika mora ispitati te se svakome od njih mora dati i odgovor. Zatvorenik se može potužiti i tijelu/ima državne vlasti (pučkom pravobranitelju kojemu, prema Ustavu Republike Hrvatske (NN 85/10): „svatko može podnijeti pritužbu ako smatra da su, uslijed nezakonitog ili nepravilnog rada državnih tijela, tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave i tijela s javnim ovlastima, ugrožena ili povrijeđena njegova ustavna ili zakonska prava“, državnom odvjetništvu, ministarstvu...) i međunarodnim organizacijama i nevladinim udrugama koje se bave zaštitom ljudskih prava (Babić, Josipović i Tomašević, 2006).

Osim prethodno navedenih tijela kojima se zatvorenici mogu pritužiti, pritužbe mogu podnijeti i Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstvu zdravlja te kako pučkom pravobranitelju, tako i pravobranitelju za djecu, pravobranitelju za ravnopravnost spolova i pravobranitelju za invalide (Babić, Josipović i Tomašević, 2006). Zatvorenik, kao i svaki građanin, može podnijeti i ustavnu tužbu kroz izvanredno pravno sredstvo radi zaštite svojih prava. Ustavna tužba se može podnijeti ukoliko su iscrpljeni svi prethodni pravni lijekovi (Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske, NN 49/02).

O formi pritužbe zatvorenika (pisana ili usmena) ovisi i forma odgovora u kojoj su tijela nadležna za odlučivanje dužna zatvoreniku odgovoriti na pritužbu. Pisana pritužba Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav upućuje se u omotu koji uprava kaznionice, odnosno zatvora, ne smije otvoriti. Ukoliko se radi o usmenoj pritužbi, zatvoreniku se mora osigurati da istu iznese bez nazočnosti zaposlenika kaznionice, odnosno zatvora ili bez nazočnosti osobe protiv čijih je postupaka i odluka ta pritužba podnesena (Tomašević, Carić i Pleić, 2012).

Ukoliko sudac izvršenja utvrdi da je pritužba osnovana, naredit će otklanjanje nezakonitog prikraćivanja ili ograničavanja zatvorenika u njegovom pravu. Drugačije rečeno, ukoliko se utvrdi nezakonitost zabranit će njezino ponavljanje, a zatvorenik može na odluku suca izvršenja povodom pritužbe podnijeti žalbu izvanpravnim vijeću (Tomašević, Carić i Pleić, 2012).

Ono oko čega postoje podvojena mišljenja, kažu Tomašević, Carić i Pleić (2012), jest procedura oko pritužbe zatvorenika koja se odnosi na nekog drugog zaposlenika iz kaznionice ili zatvora. Isti autori kažu kako ispravnim stajalištem smatraju da sudac izvršenja treba postupiti kao da je riječ o zahtjevu za sudsku zaštitu, odnosno standardnoj pritužbi, dok smatraju da neki misle da je takvu pritužbu potrebno odbaciti kao nedopuštenu. Zatvorenik može istovremeno istu pritužbu podnijeti sucu izvršenja i Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav, a u tom su slučaju i jedno i drugo tijelo ovlašteni donijeti odluku o pritužbi, što, naravno, može dovesti do različitih odluka o istom pitanju (Tomašević, Carić i Pleić, 2012).

U svom radu, Tomašević, Carić i Pleić (2012), iznose podatke istraživanja koje je provedeno sa sucima izvršenja i sudskim savjetnicima vezano uz učestalost podnošenja pritužbi i postupanje povodom pritužbi. Najčešći su se odgovori odnosili na to da zatvorenici rijetko podnose pritužbe. Tek je troje od dvadeset sudaca i savjetnika izjavilo da zatvorenici često podnose pritužbe. Suci koji su sudjelovali u istraživanju imali su u nadležnosti jednu ili dvije kaznionice i zatvor te je bilo za očekivati da će, s obzirom na velik broj zatvorenika u njihovoj nadležnosti, biti prisutan i veći broj podnesenih pritužbi. Te su se podnesene pritužbe najčešće odnosile na loše uvjete smještaja i neprimjerene higijenske uvjete, zatim na odluke o uskrati pogodnosti i na postupanje službenika zatvora ili kaznionice. Što se tiče postupanja suca izvršenja nakon podnesenih pritužbi zatvorenika, suci ispitanici odgovorili su kako nakon podnesene pritužbe prvo vrše provjeru navoda iz pritužbe, zatim se pribavlja izvješće zatvora ili kaznionice te neki od njih obavljaju i razgovor sa zatvorenikom pa na kraju pisanim putem dostavljaju odgovor zatvoreniku. Ono na što zatvorenik nema pravo podnošenja pritužbe sucu izvršenja odnosi se na program izvršavanja kazne zatvora koji donosi upravitelj, a kojim se, među ostalim, utvrđuje i smještaj na odjel, rad, korištenje slobodnog vremena, dodiri s vanjskim svijetom itd. Također, nema pravo podnošenja pritužbe na odluke upravitelja koje se temelje na procjeni uspješnosti tog programa izvršavanja, ni na odluku o pogodnostima. Uz sve to, zatvorenik nema pravo podnijeti pritužbu ni na odluku o premještaju koju donosi Središnji ured.

U Izvješću o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2018. godinu (2020) stoji kako se zatvorenicima jamči tajnost dopisivanja u vezi s pritužbama s tijelima državne vlasti, pravobraniteljima i navedenim međunarodnim organizacijama.

Tablica 1: Pregled podnesenih pritužbi iz izvješća o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za radzoblje od 2010. do 2018. godine

Predmet pritužbe	2010.	2011.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Uvjeti smještaja	49	46	36	39	30	27	19	30
Zdravstvena zaštita	72	42	54	49	50	30	33	25
Postupanje službenika	96	23	123	101	92	122	93	84
Kršenje ostalih ljudskih prava	Nepoznato	13	16	22	23	16	9	15
Odluke sudova, DORH-a, obavijesti i sl	Nepoznato	Npoznato	23	20	21	44	57	49
UKUPNO	228	133	252	231	216	239	211	203

Izvori: Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2010. godinu (2011), Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2011. godinu (2013), Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2013. godinu (2014), Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2014. godinu (2015), Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2015. godinu (2017), Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2016. godinu (2017), Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2017. godinu (2018), Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2018. godinu (2020).

U tablici 1 prikazani su podaci koji se odnose na pritužbe upućene samo Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav i probaciju. Ono što se ovdje može vidjeti, jest da je u 2018. godini Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav i probaciju podneseno ukupno 203 pritužbe. Najviše pritužbi odnosilo se na postupanje službenika, a najmanje na kršenje ostalih ljudskih prava. Od 2013. pa sve do 2018. godine radi se o istome, odnosno najviše pritužbi zatvorenika odnosilo se na postupanje službenika, a najmanje ih se pritužilo na kršenje ostalih ljudskih prava, dok se u 2011. godini primjećuje izrazito mali broj podnesenih pritužbi vezanih uz postupanje službenika, s obzirom na podatke iz ostalih godina. Ukupan broj podnesenih pritužbi mijenjao se kroz godine, iako se najčešće radilo o malo više od 200 podnesenih pritužbi. Zadnjih godina može se uočiti i pad istih, no 2016. godina ukazuje na mali porast.

Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2018. godinu (2020) konstatira da, ukoliko se dokaže da je bilo kojem zatvoreniku nezakonito uskraćeno neko pravo ili je bio izložen bilo kakvom obliku mučenja, zlostavljanja ili ponižavanja, isti ima pravo na naknadu štete. Tijekom 2018. godine zaprimljena su 32 zahtjeva za naknadu štete od strane zatvorenika, a najviše ih je podneseno zbog uvjeta smještaja.

Nevezano uz izvješća Središnjeg ureda, Vlahović i Galović (2013) spominju istraživanje provedeno na Županijskom sudu u Zagrebu, na uzorku od 154 pritužbe. Istraživanjem je dobiven podatak da se istražni zatvorenici najčešće žale na probleme tehničke prirode (telefonski razgovori), dok je ostatak pritužbi vezan uz: polog, branitelja, izvođenje, zdravstvenu zaštitu, kontakt sa sudom, neosnovanost mjere, dozvole za posjet, poštu i sl. Isti rad spominje i izvješće pučkog pravobranitelja za 2011. godinu, koji pokazuje da je kvaliteta zdravstvene zaštite u zatvorskom sustavu bila, uz uvjete smještaja, najčešći razlog pritužbi svih kategorija osoba lišenih slobode.

1.6. Primjeri povrede prava zatvorenika

Vlahović i Galović (2012), govoreći o pravima osoba s invaliditetom u zatvorskom sustavu, prikazuju primjer jednog takvog zatvorenika koji se žalio na neadekvatan smještaj u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu gdje je upućen na izvršavanje istražnog zatvora. Nakon što je zamjenik pučkog pravobranitelja posjetio ustanovu na koju se zatvorenik pritužio, ustanovio je da se zatvoreniku, podnositelju zahtjeva, koji je tetraplegičar s deformacijom ruku te od vrata na niže nema nikakvih osjetila, bilo nemoguće kretati se u invalidskim kolicima zbog prenapučenosti u sobi koja je većinu dana bila zaključana. Isto tako, ustanovljeno je da u istoj nije bilo tekuće vode, niti sanitarnog čvora. Također, odjel na kojem je bio smješten nalazio se na drugom katu pa mu je bilo onemogućeno kretanje.

Prema Babić, Josipović i Tomašević (2006), Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (NN 18/97, 2/10) predviđa da svatko (dakle i zatvorenik) može protiv države uputiti pritužbu zbog povrede ljudskih prava, i to Europskom sudu za ljudska prava. Povreda prava vezana uz zabranu mučenja prema Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (NN 18/97, 2/10) naznačena je u diplomskom radu Švasteca (2018) kao primarni razlog zahtjeva protiv Republike Hrvatske Europskom sudu za ljudska prava.

Jedan od poznatijih takvih primjera jest predmet Cenbauer protiv Hrvatske (2006) koji je pritužbu podnio Europskoj komisiji za ljudska prava žaleći se pritom na životne uvjete u Kaznionici u Lepoglavi. Ukratko, u pritužbi je izjavio da je ćelija u kojoj je bio smješten bila mala te nije imao sanitarni čvor ni tekuću vodu. Uz to, naveo je da nije bilo grijanja, zidovi ćelije bili su vlažni, ćelija je bila prljava, a krevetnina se nije mijenjala kroz dulja vremenska razdoblja. Toaletni pribor i drugi proizvodi za osobnu higijenu bili su osiguravani svakih četiri do pet mjeseci, a hrana koja je bila posluživana zatvorenicima bila je slabe kvalitete i nije je bilo dovoljno te su zatvorske zgrade bile vrlo loše održavane. Isto tako, žalio se i na

zatvorske stražare koji, kako kaže, nisu nosili značke sa svojim brojem ili imenom pa zatvorenici nisu mogli znati njihov identitet i sl. Nakon detaljnog razmatranja, Europski sud za ljudska prava presudio je da je došlo do povrede članka 3. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (NN 18/97, 2/10).

Presuda Muršić protiv Hrvatske (2016; prema Zagorec, 2018) šesta je presuda u nizu u kojoj je Europski sud za ljudska prava utvrdio da je Hrvatska povrijedila zabranu ponižavajućeg postupanja iz članka 3. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (NN 18/97, 2/10) zbog manjka osobnog prostora i neprimjerenih higijenskih i sanitarnih uvjeta smještaja osobe lišene slobode. Detaljnije, radilo se o tome da je Muršić, nakon nekoliko prijašnjih pritužbi, ponovno podnio istu ističući da je u prvih šest mjeseci od njegova dolaska u Zatvor u Bjelovaru boravio u sobi veličine 17,13 m², u kojoj je ukupno bilo smješteno šest zatvorenika. Kasnije je proveo mjesec dana u drugoj sobi na prvom katu sa osam zatvorenika, koja je bila iste veličine te je nakon toga bio ponovno smješten u drugu sobu koja je ponovno bila veličine 17,13 m² u kojoj je proveo 6 mjeseci sa osam zatvorenika.

U predmetu Testa protiv Hrvatske (2007; prema Pleić, 2010) zabilježen je prigovor Europskom sudu za ljudska prava o uvjetima boravka u Kaznionici u Požegi i zatvorskoj bolnici. Radilo se o tome da je podnositeljica zahtjeva navela kako nije na odgovarajući način liječena (bolovala je od hepatitisa) te da nije dobivala adekvatnu hranu s obzirom na njezino stanje i nije joj u dovoljnoj mjeri pružena mogućnost potrebnog odmora. Sve to, kod podnositeljice zahtjeva, dovelo je do osjećaja tjeskobe, beznađa i potištenosti. Na temelju toga, zbog naravi, trajanja i težine nedopuštenog postupanja kojem je podnositeljica zahtjeva bila podvrgnuta i negativnih utjecaja na zdravlje, postupanje se može okarakterizirati kao neljudsko.

U predmetu Pilčić protiv Hrvatske (2008; prema Pleić, 2010), podnositelj se zahtjeva Europskom sudu za ljudska prava pritužio na neadekvatnu medicinsku skrb tijekom boravka u zatvoru. Sud je utvrdio postojanje povrede, jer zatvorske vlasti nisu izvršile svoju obvezu da istome osiguraju potrebno liječenje (bolest bubrega). Navodi se kako su ga zatvorske vlasti katkada ostavile da trpi znatne bolove.

U Izvješću pučke pravobraniteljice za 2020. godinu (2021) stoji kako se u Centru za dijagnostiku u Zagrebu, jedan od zatvorenika pritužio da je bio primoran boraviti u sobi veličine 21 m² koju je jedno vrijeme dijelio s još šestoricom zatvorenika. Često su se prituživali i kronični bolesnici, a jedan je od primjera zatvorenik koji boluje od ulceroznog

kolitisa. Bez obzira na njegovo zdravstveno stanje boravio je s deset ostalih zatvorenika s kojima je dijelio i sanitarni čvor, što je, zbog njegovog lošeg općeg stanja, neprihvatljivo je i ponižavajuće. Nekoliko se pritužbi odnosilo i na uvjete smještaja u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu, za koje su pritužitelji navodili da su krajnje neodgovarajući i za zatvorski i za zdravstveni sustav. Zbog neodgovarajućeg postupanja Središnjeg ureda Uprave za zatvorski sustav i probaciju (SUZSP), kojem se pritužbe podnose, zatvorenici su se često obraćali pravobraniteljici. Zatvorenici su naveli da su odgovori koje im SUZSP dostavlja šablonizirani te se u više predmeta utvrdilo da sadrže dvije potpuno jednake rečenice koje kažu kako nisu pronađene nepravilnosti koje bi upućivale na kršenje prava. Pučka pravobraniteljica, prema Izvješću pučke pravobraniteljice za 2020. godinu (2021), tvrdi da: „...je takvo postupanje u suprotnosti s uputom koju je SUZSP, postupajući po našim upozorenjima, još 2017. dao svim kaznenim tijelima, u kojoj se, između ostaloga, navodi da je nakon zaprimanja pisane pritužbe potrebno provesti ispitni postupak, odnosno detaljno ispitati navode pritužitelja te u zakonskome roku dostaviti obrazloženi odgovor koji treba sadržavati poduzete radnje, utvrđene činjenice te odredbe zakonskih i podzakonskih akata na temelju kojih se ocjenjuje osnovanost pritužbe.“

2. ISTRAŽIVANJE PRITUŽBI ZATVORENIKA U CENTRU ZA DIJAGNOSTIKU

Jedan od razloga za provođenje ovog istraživanja jest taj što uz nedostatak jasnih i objedinjenih pokazatelja vrsta pritužbi koje su upućene na razne moguće adrese, u zbirnim izvješćima rijetko se spominju pojedina kaznena tijela u kojima podnositelji pritužbi borave. To za sobom povlači problem koji se odnosi na nemogućnost utvrđivanja razlika među podnesenim pritužbama s obzirom na vrstu kaznenog tijela.

Uz to, u analizama podnesenih pritužbi gotovo da i nema podataka o obilježjima njihovih podnositelja. Također, nedostatak analiza pritužbi je taj što one ne prikazuju podatke o postojanju ili nepostojanju povezanosti između predmeta pritužbe, broja pritužbi i institucija kojima su one upućene, kao što se ni ne bave obilježjima samih zatvorenika, odnosno podnositelja pritužbi.

Upravo zbog tih nedostataka, ovaj se rad bavi isključivo analizom podnesenih pritužbi zatvorenika koji su boravili u Centru za dijagnostiku, a pritužbe su (prema evidenciji Centra) uputili upravitelju, sucu izvršenja, ministarstvu pravosuđa, pučkom pravobranitelju te istodobno na više različitih institucija.

Osim prikaza vrste pritužbi i institucija kome su one upućene, promatrana su i neka obilježja podnositelja, a onda i odnosi između obilježja pritužbi i nekih obilježja podnositelja.

Svrha ovakve analize jest dati podatke Centru za dijagnostiku koji bi, na temelju nje, imao priliku smanjiti broj pritužbi temeljem saznanja što bi moglo predstavljati problem određenom tipu zatvorenika. Na isti način, svako bi kazneno tijelo moglo napraviti vlastite analize kako bi dobili takve podatke kojim bi mogli uvelike doprinijeti svom radu i unaprijediti ga.

2.1. Centar za dijagnostiku

Budući da se istraživanje temelji na pritužbama zatvorenika koji su boravili u Centru za dijagnostiku u Zagrebu, slijedi opis Centra kako bi se ukratko objasnilo koja populacija zatvorenika tamo boravi te kakvim se sve poslovima Centar za dijagnostiku bavi.

Prema priručniku za zatvorenike (2018), kao što je prethodno navedeno, u Hrvatskoj se kazna zatvora izvršava u zatvorima i kaznionicama, a gotovo svaki zatvorenik koji je osuđen na kaznu zatvora dulju od šest mjeseci, započinje izvršavati kaznu u Centru za dijagnostiku u Zagrebu.

Osim navedenih, u Centar za dijagnostiku upućuju se sve punoljetne osobe kojima je uz zatvorsku kaznu izrečena sigurnosna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja, bez obzira na duljinu izrečene zatvorske kazne, te one osobe kojima je izrečena kazna maloljetničkog zatvora ili im je kazna preuzeta na izvršavanje sukladno međunarodnom ugovoru ili posebnom zakonu. Centar je osnovan 1987. godine na temelju Zakona o izvršavanju kazne zatvora radi ostvarivanja načela individualizacije kazne, odnosno radi izrade odgovarajućih orijentacijskih programa postupanja tijekom izdržavanja kazne. Cilj izrade takvih programa postupanja jest da vrijeme izvršavanja kazne zatvora bude što bolje iskorišteno te da se zatvorenik pripremi za život na slobodi u skladu s društvenim pravilima i zakonima (Jadrešin i Mustapić, 2014).

Centar za dijagnostiku u Zagrebu, prema ZIKZ-u (NN 14/21), posebna je unutarnja ustrojstvena jedinica koja obavlja stručne poslove medicinske, socijalne, psihološke, socijalno-pedagoške i kriminološke obrade zatvorenika u svrhu procjene kriminogenih rizika, tretmanskih potreba, njihove klasifikacije, orijentacijskog programa izvršavanja te predlaganja kaznionice ili zatvora u kojoj će zatvorenik nastaviti izvršavati kaznu zatvora. Centar za dijagnostiku, zbog potrebe obrade zatvorenika, može zatražiti dostupne podatke od

nadležnog centra za socijalnu skrb, ministarstva nadležnog za unutarnje poslove, a prema potrebi i ostalih nadležnih tijela. Od strane suca izvršenja, Centar prima prijepise: rješenja o upućivanju, presude, izvatke iz kaznene evidencije, podatke o tome je li u kaznenom postupku izuzet biološki materijal radi obavljanja molekularno-genetičke analize, podatke o žrtvi, i druge podatke kojima raspolaže, a dostaviti iste mora najmanje tri dana prije dana javljanja osuđenika na izdržavanje kazne.

U Centru za dijagnostiku zatvorenici ispunjavaju brojne upitnike i testove za mjerenje osobina ličnosti i kognitivnih sposobnosti. Uz to, stručnjaci različitih profila sa zatvorenikom provode intervju. Nakon intervjua i analize dokumentacije te na temelju rezultata testiranja, stručnjaci Centra za dijagnostiku sintetiziraju nalaze i mišljenja pa na temelju svih prikupljenih informacija predlažu pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora. Uz to, predlaže se i konkretno kazneno tijelo u kojem zatvorenik nastavlja izdržavanje kazne (Lotar Rihtarić, Vrselja i Badurina-Sertić, 2017). Tijekom boravka u Centru za dijagnostiku zatvorenicima se pruža stručna psihološka, socijalna i pravna pomoć u svrhu olakšavanja prilagodbe na uvjete izdržavanja kazne zatvora. Boravak u Centru za dijagnostiku je relativno kratak, primjerice, u 2018. godini zatvorenici su prosječno tamo boravili 28 dana (Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda, 2018).

2.2. Ciljevi istraživanja

S obzirom na svrhu rada koja je prethodno navedena, ciljevi ovog rada su:

1. utvrditi obilježja pritužbi (predmet pritužbe, učestalost prituživanja, tijelo kojem su upućene, broj podnesenih pritužbi),
2. utvrditi neka obilježja podnositelja pritužbi (dob, spol, način dolaska u Centar, počinjeno kazneno djelo, prethodna osuđivanost i izdržavanje kazne zatvora, duljina izdržavanja kazne zatvora, ovisnosti),
3. utvrditi određene tendencije za način prituživanja (tijelo kojem su upućene), predmet pritužbe, broj podnesenih pritužbi i sl. u odnosu na određena obilježja podnositelja pritužbi.

2.3. Očekivanja

Budući da iz metodoloških razloga nije moguće postaviti uobičajene hipoteze, postavljena su neka očekivanja vezana uz treći cilj istraživanja:

1. da će s porastom dobi rasti i broj kategorija pritužbi i da će se najstarija skupina podnositelja najčešće pritužiti na neadekvatnu zdravstvenu zaštitu,
2. da će počinitelji nasilnih kaznenih djela češće podnositi pritužbe od počinitelja nenasilnih kaznenih djela,
3. da će se penološki recidivisti češće prituživati, a oni koji se prvi put nalaze na izdržavanju kazne zatvora pritužit će se najčešće na smještajne uvjete,
4. da će zatvorenici najčešće podnijeti više različitih pritužbi sucu izvršenja, a da će se upravitelju najčešće pritužiti na smještajne uvjete i neadekvatnu zdravstvenu zaštitu.

3. METODOLOGIJA

3.1. Uzorak

Uzorak ovog istraživanja čine 32 zatvorenika koji su boravili u Centru za dijagnostiku od 1. siječnja 2014. do 1. svibnja 2019. godine, a tijekom tog razdoblja podnijeli su barem jednu pritužbu upravitelju, sucu izvršenja, Ministarstvu pravosuđa, pučkom pravobranitelju te istodobno na više institucija. Navedena 32 zatvorenika podnijela su ukupno 37 pritužbi.

3.2. Opis istraživačkog instrumenta

Za potrebe istraživanja korišten je upitnik koji se ispunjavao temeljem uvida u dokumentaciju Centra za dijagnostiku u Zagrebu. Upitnik se sastoji od 14 varijabli te je kreiran na način da prikuplja osnovne podatke o podnositeljima pritužbi i podnesenim pritužbama. Prvi dio upitnika odnosi se na demografske podatke podnositelja te se nadovezuje na prikupljanje kriminološko-pravnih podataka koji se odnose na vrstu počinjenog kaznenog djela, duljinu izdržavanja kazne zatvora, prethodnu osuđivanost i sl., dok se drugi dio upitnika odnosi na detaljno prikupljanje podataka o podnesenim pritužbama.

Prikaz 14 varijabli koje čine upitnik:

A) Obilježja podnositelja pritužbi:

1) Dob

- 18-28
- 28-38
- 38-48
- 48 i više

2) Spol

- Ženski
- Muški

3) Dolazak u Centar za dijagnostiku

- Uhićen
- Samostalno došao sa slobode
- S izdržavanja kazne
- Iz istražnog zatvora

4) Počinjeno kazneno djelo

- Razbojništvo, teška krađa
- Krivotvorenje isprave
- Teška krađa, krađa
- Silovanje u pokušaju
- Napad na službenu osobu
- Teška tjelesna ozljeda
- Razbojništvo
- Razbojništvo, teška krađa, zlouporaba droga
- Spolna zlouporaba djeteta mlađeg od 15 godina
- Teško ubojstvo,krivotvorenje isprava, prijevara
- Izazivanje prometne nesreće
- Zlouporaba opojnih droga
- Bludne radnje
- Prijetnja
- Protuzakonito ulaženje, kretanje i boravak u RH
- Povreda mira pokojnika

5) Prethodna osuđivanost

- Nije bio nikada osuđivan
- Bio je – jednom
- Bio je - dva ili tri puta
- Bio je - četiri ili pet puta
- Bio je - šest i više puta
- Rehabilitiran

6) Prethodno izdržavanje kazne zatvora

- Niti jednom

- Jednom
- Dva puta
- Tri ili više puta

7) Duljina trajanja kazne zatvora na koju su osuđeni

- 6-12 mjeseci
- 1-3 godine
- 3-5 godina
- 5-7 godina
- Više od 7 godina

8) Ovisnosti

- Nema ovisnosti
- Alkohol
- Droga
- Droga i alkohol

B) Obilježja pritužbi:

9) Broj podnesenih pritužbi

- Jedna
- Dvije

10) Jesu li istovrsne pritužbe upućene različitim tijelima?

- Jesu
- Nisu

11) Tijelo kojem je podnesena pritužba

- Upravitelju
- Sucu izvršenja
- Ministarstvu pravosuđa
- Pučkom pravobranitelju
- Istodobno na više institucija

12) Predmet pritužbe

- Smještajni uvjeti
- Uskraćivanje različitih prava
- Neadekvatna zdravstvena zaštita
- Prijetnje od strane drugih zatvorenika
- Postupanje pravosudne policije

- Nezaprimanje na izdržavanje kazne zatvora
- Više različitih pritužbi

13) Je li pritužba usvojena?

- Da
- Ne, odbijena je ili nije osnovana
- Jedna je odbijena/
- jedna nepoznato
- Nepoznato

14) Je li odluka povodom pritužbe zaprimljena od strane Centra?

- Da
- Ne
- Jedna je zaprimljena/jedna nije

3.3. Način provođenja istraživanja

Podaci koji su se prikupili temeljem uvida u dokumentaciju Centra za dijagnostiku u Zagrebu, za svakog su podnositelja pritužbi uneseni u prethodno opisani upitnik/instrument te su tablično prikazani u nastavku rada.

3.4. Metode obrade podataka

Prikupljeni podaci koji su naknadno uneseni u upitnik analizirani su deskriptivnom metodom na način da su se, za obilježja podnositelja i obilježja pritužbi, promatrale relativne i apsolutne frekvencije. Također su promatrane relacije između pojedinih obilježja podnositelja i pritužbi, ali bez računanja statističkih parametara zbog premalog uzorka. No, i na taj način pokušale su se dobiti određene tendencije. Prikupljeni podaci prikazani su tablično ispod kojih stoji detaljniji opis (rasprava).

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

Rezultati s pripadajućom raspravom podijeljeni su u tri cjeline. Na početku su analizirana obilježja podnositelja pritužbi, zatim obilježja pritužbi, a na kraju su analizirane relacije između podnositelja i podnesenih pritužbi. Relacije koje su se ispitivale, a potom analizirale odnose se na:

- predmet pritužbi i dob zatvorenika,

- predmet pritužbi i počinjeno kazneno djelo,
- predmet pritužbi i prethodno izdržavanje kazne zatvora,
- predmet pritužbi i institucija kojoj je pritužba podnesena.

4.1. Obilježja podnositelja pritužbi

Analizirana obilježja počinitelja odnose se na: dob, spol, način dolaska u Centar za dijagnostiku, počinjeno kazneno djelo, prethodnu osuđivanost, prethodno izdržavanje kazne zatvora, duljinu izdržavanja kazne zatvora i ovisnosti.

Tablica 2: Dob zatvorenika

Dob	Frekvencija	Postotak
18-28	5	15,62
28-38	11	34,37
38-48	10	31,25
48 i više	6	18,75
UKUPNO	32	100

Tablica 3: Spol zatvorenika

Spol	Frekvencija	Postotak
Ženski	1	3,12
Muški	31	96,87
UKUPNO	32	100

Iz tablica 2 i 3 može se vidjeti da su podnositelji pritužbi najčešće muške osobe (96,87%). Samo je jedna ženska osoba tijekom tog razdoblja u Centru za dijagnostiku podnijela pritužbu/e, što nikako ne čudi budući da u zatvorskom sustavu dominiraju muški zatvorenici. Primjerice, prema istraživanju Jadrešin i Mustapić (2014), tijekom razdoblja od jedne godine (kolovoz 2011. - kolovoz 2012.) dijagnostičku obradu u Centru za dijagnostiku prošlo je sveukupno 114 žena. Taj broj čini samo 6% ukupnog broja zatvorenika koji su u tom razdoblju prošli dijagnostičku obradu u Centru, dakle, uvelike prevladava muška populacija.

Također, podnositelji pritužbi najčešće imaju od 28 do 48 godina (65,62%). Samo njih 5 ima od 18-25, a njih 6 ima više od 48 godina, što bi značilo da najmlađa kategorija

zatvorenika podnosi najmanje pritužbi, a zatvorenici srednje dobi najčešći su podnositelji, odnosno, moglo bi se zaključiti i da kasnijim starenjem zatvorenika opada broj podnesenih pritužbi. Moguće je da su zatvorenici koji imaju od 28-48 godina ipak malo iskusniji u zatvorskom sustavu od najmlađe kategorije te su možda već bili u Centru za dijagnostiku i znaju na kakve se propuste mogu pritužiti. Možda su, zbog godina, upućeniji u svoja prava ili zbog iskustva bolje komuniciraju s odvjetnicima koji ih upućuju u procedure za borbu za svoja prava. Moguće je i da se najstarija kategorija zatvorenika ne raspituje dovoljno o svojim pravima ili pak, zbog godina, gube volju za borbom za svoja prava pa brže od ostalih prihvate situaciju onakvu kakva jest.

Tablica 4: Dolazak u Centar za dijagnostiku

Dolazak u Centar za dijagnostiku	Frekvencija	Postotak
Uhićen	12	37,5
Samostalno došao sa slobode	8	25
S izdržavanja kazne	0	0
Iz istražnog zatvora	12	37,5
UKUPNO	32	100

Iz tablice broj 4 moguće je vidjeti način dolaska zatvorenika na izdržavanje kazne zatvora. Taj je podatak smatran važnim, jer se prilikom procjene zatvorenika u Centru za dijagnostiku uzima u obzir i njihov način dolaska na izvršavanje kazne zatvora. Kod procjene rizičnosti zatvorenika, važno je je li zatvorenik došao putem uhićenja (veći rizik) ili se sam javio (niži rizik) na izvršavanje kazne. Podaci prikazani u tablici 4 ukazuju na to da je više onih zatvorenika koji su morali biti uhićeni, odnosno privedeni (37,5%), nego onih koji su se na izvršavanje kazne zatvora javili sami, sa slobode (25%). Ostalih 37,5% došlo je direktnim sprovođenjem iz istražnog zatvora.

Za podnositelje pritužbi koji su morali biti privedeni ne iznenađuje podatak da su podnijeli više pritužbi od onih koji su se sami javili na izdržavanje kazne zatvora. Budući da se, očito, nisu pomirili s dobivenom kaznom zatvora, zbog čega se ujedno nisu ni sami javili, za pretpostaviti je da bi se takvi zatvorenici češće mogli pritužiti na sve ono što im ne odgovara u zatvorskom sustavu. Moguće je i da im to nije prvi put da su osuđeni na kaznu zatvora pa su već bili upoznati s procedurama pritužbi, jer, ukoliko su morali biti privedeni, to

za sobom povlači i viši rizik, a viši rizik vezan je i uz recidivizam. I za ostatak koji je u Centar za dijagnostiku došao iz istražnog zatvora (12 od 32), također se pretpostavlja da je već ranije bio upoznat s procedurama pritužbi, ili im je u Centru za dijagnostiku boravak bio lošiji od istražnog zatvora pa su u ovdje podnijeli toliki broj pritužbi. To se sa sigurnošću ne može reći, budući da u ovom radu nije prikazana informacija koliko su pritužbi oni podnijeli dok su boravili u istražnom zatvoru.

Tablica 5: Počinjeno kazneno djelo

Počinjeno kazneno djelo	Frekvencija	Postotak
Prijevarena	2	6,25
Razbojništvo, teška krađa	1	3,12
Krivotvorenje isprave	1	3,12
Teška krađa, krađa	8	25,00
Silovanje u pokušaju	1	3,12
Napad na službenu osobu	1	3,12
Teška tjelesna ozljeda	2	6,25
Razbojništvo	3	9,37
Razbojništvo, teška krađa, zlorporaba droga	1	3,12
Spolna zlorporaba djeteta mlađeg od 15 godina	2	6,25
Teško ubojstvo,krivotvorenje isprava, prijevarena	1	3,12
Izazivanje prometne nesreće	1	3,12
Zlorporaba opojnih droga	4	12,5
Bludne radnje	1	3,12
Prijetnja	1	3,12
Protuzakonito ulaženje, kretanje i boravak u RH	1	3,12
Povreda mira pokojnika	1	3,12
UKUPNO	32	100

U tablici broj 5 navedene su vrste počinjenih kaznenih djela od strane podnositelja pritužbi. Kao što je od ranije poznato, u Centru se nalaze osobe kojima je izrečena kazna zatvora od najmanje 6 mjeseci što znači da je svaki od zatvorenika počinio neko teže kazneno djelo. Najčešće (49,98%) se radi o kaznenim djelima protiv imovine (krađa, teška krađa, razbojništvo...), bilo da su počinjeni zasebno ili u kombinaciji s drugim kaznenim djelima (Glava 23. Kaznenog zakona). 15,62%, odnosno njih 5, počinilo je kazneno djelo vezano uz

zlouporabu opojnih droga, što spada u glavu 19. Kaznenog zakona – kaznena djela protiv zdravlja ljudi. Glava 10. Kaznenog zakona – kaznena djela protiv života i tijela, također je jedna od kategorija kaznenih djela koja se spominje u 9,37% slučajeva. Krivotvorenje isprava počinjeno je u 6,24% slučajeva, što pripada glavi 26. Kaznenog zakona – kaznena djela krivotvorenja. Kaznena djela protiv javnog reda (glava 30. Kaznenog zakona) pojavljuju se u 9,36% slučajeva. Kaznena djela protiv spolne slobode (glava 16. Kaznenog zakona) počinjena su u 6,42% slučajeva, a isto toliko puta počinjeno je i kazneno djelo spolne zlouporabe djeteta mlađeg od 15 godina koje spada pod glavu 17. Kaznenog zakona - kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta. Kaznena djela koje spadaju u zasebne glave, kazneno djelo prijetnje i izazivanje prometne nesreće, spominju se samo jednom.

Iz tablice 5, također je vidljivo da je u dosta slučajeva riječ o kaznenim djelima s elementima nasilja. Moguće je da će počinitelji nasilnih kaznenih djela biti i češći podnositelji pritužbi, budući da su takve osobe sklone prkošenju i suprotstavljanju pa ne bi bilo iznenađujuće kada bi se baš oni i češće prituživali. Kako ih je nešto preko 15% počinilo kazneno djelo vezano uz zlouporabu opojnih droga, očekuje se da će kod najmanje tolikog broja podnositelja pritužbi biti zabilježeno i prisustvo ovisnosti (iako se ne može znati je li ovisnost prisutna kod njih, ili kod počinitelja ostalih kaznenih djela). Što se tiče najveće zastupljenosti kaznenih djela protiv imovine, taj podatak ne iznenađuje, jer su upravo počinitelji tih kaznenih djela i inače jedni od najzastupljenijih u penalnim institucijama.

Tablica 6: Prethodna osuđivanost (podaci iz kaznene evidencije)

Prethodna osuđivanost	Frekvencija	Postotak
Nije bio nikada osuđivan	3	9,37
Bio je – jednom	5	15,62
Bio je - dva ili tri puta	10	31,25
Bio je - četiri ili pet puta	3	9,37
Bio je - šest i više puta	10	31,25
Rehabilitiran	1	3,12
UKUPNO	32	100

Tablica 7: Prethodno izdržavanje kazne zatvora

Prethodno izdržavanje kazne zatvora	Frekvencija	Postotak
Niti jednom	8	25,00
Jednom	6	18,75
Dva puta	9	28,12
Tri ili više puta	9	28,12
UKUPNO	32	100

Tablica 6 daje pregled podataka vezanih uz raniju osuđivanost zatvorenika prema kaznenoj evidenciji. Vidljivo je da samo troje njih (9,37%) nije ranije bilo osuđivano, a najveći je broj bio osuđivan dva ili 3 puta (31,25%) i šest ili više puta (31,25%). Isto tako, za veliku većinu zatvorenika koji su podnijeli pritužbe, čak tri četvrtine, može se reći da su penološki recidivisti, odnosno da su već ranije imali iskustvo izdržavanja kazne zatvora. Podaci prikazuju i da je jedan od ispitanika (3,12%) ranije rehabilitiran.

Promatrajući podatke, moglo bi se zaključiti da su pritužitelji uglavnom recidivisti. Oni koji nisu ranije boravili u zatvoru/kaznionici/Centru očito nisu toliko skloni prituživanju. To bi se moglo objasniti time da im prvo izdržavanje kazne zatvora predstavlja novo iskustvo i da nisu unaprijed upoznati s nedostacima boravka u Centru za dijagnostiku kao recidivisti, koji već na početku izdržavanja kazne mogu podnijeti pritužbu, jer unaprijed znaju na što se mogu pritužiti (koji su nedostaci) i koja su im prava.

Tablica 8: Duljina trajanja kazne zatvora na koju su osuđeni

Duljina trajanja kazne zatvora na koju su osuđeni	Frekvencija	Postotak
6-12 mjeseci	9	28,12
1-3 godine	19	59,37
3-5 godina	2	6,25
5-7 godina	1	3,12
Više od 7 godina	1	3,12
UKUPNO	32	100

U ovoj se tablici može vidjeti kolika je duljina izrečene kazne zatvora podnositelja pritužbi. Najviše zatvorenika osuđeno je na kaznu zatvora u trajanju od 1 do 3 godine

(59,37%). Na kaznu od 3-5 godina osuđena su 2 zatvorenika (6,25%), po 1 zatvorenik je osuđen na kaznu od 5-7 i preko 7 godina (6,24%), a njih 9 (28,12%) na kraću kaznu, odnosno kaznu od 6 do 12 mjeseci. To bi značilo da je znatno više (23 od 32) zatvorenika počinilo neko teže kazneno djelo (za koje je propisana kazna zatvora od 1 ili više godina), nego što ih je počinilo neko lakše kazneno djelo (za koje je propisana kazna zatvora do 1 godine), iako se za sva ta kaznena djela smatra da su nešto teža, budući da u Centru za dijagnostiku borave oni kojima je propisana kazna isključivo duža od 6 mjeseci. Podatak koji govori da je najviše podnositelja osuđeno na kaznu zatvora u trajanju od 1 do 3 godine, ne mora značiti da su oni inače najčešći podnositelji pritužbi, već da u Centru možda boravi najviše onih koji su osuđeni na tu kaznu zatvora pa su ujedno oni i najčešći podnositelji.

Tablica 9: Ovisnosti

Ovisnosti	Frekvencija	Postotak
Odsustvo ovisnosti	21	65,62
Alkohol	3	9,37
Droga	7	21,87
Droga i alkohol	1	3,12
UKUPNO	32	100

Od sveukupno 32 zatvorenika, kod većine njih (65,62%) nije zabilježena ovisnost, dok je kod njih 11 (34,36%), što je i dalje velik broj, zabilježena ovisnost alkohola ili droga (ili i jednog i drugog). S obzirom da su neki od podnositelja pritužbi počinili kazneno djelo zlouporabe opojnih droga, pretpostavilo se da će neki od podnositelja biti ovisnici. Ipak, može se reći da će neovisnici biti češći podnositelji pritužbi od ovisnika. Taj podatak ne iznenađuje budući da je ovisnicima gotovo jedini cilj tijekom izdržavanja kazne zatvora doći do supstitucijske terapije kako bi mogli uopće prebroditi boravak u zatvoru/kaznionici/Centru te samim time nisu toliko orijentirani na pisanje pritužbi i borbu za svoja prava.

4.2. Obilježja pritužbi

Obilježja pritužbi analizirana su kroz 6 varijabli koje ispituju: broj podnesenih pritužbi, podnošenje istovrsnih pritužbi različitim tijelima, tijelo kojem je pritužba podnesena, predmet pritužbi, odluku nakon podnesene pritužbe te zaprimljenost pritužbi od strane Centra.

Tablica 10: Broj podnesenih pritužbi

Broj podnesenih pritužbi	Frekvencija	Postotak
Jedna	27	84,37
Dvije	5	15,62
UKUPNO	32	100

U tablici broj 10 stoje podaci koji se odnose na broj podnesenih pritužbi. Kao što je ranije rečeno, u istraživanju su sudjelovali oni zatvorenici koji su u određenom razdoblju tijekom boravka u Centru za dijagnostiku podnijeli barem jednu pritužbu, što se ispostavilo i kao najčešća opcija (84,37%). Od njih 32, petero ih je podnijelo dvije pritužbe. Nitko od njih nije podnio više od 2 pritužbe. Ono o čemu ranije govori Irish Penal Reform Trust (2016), a što se može povezati i s ovim dobivenim podacima koji govore o maloj brojci podnesenih pritužbi, jest da zatvorenici često kažu kako nemaju povjerenja u zatvorski sustav te navode da im se savjetovalo da se ne žale i da ih je strah učiniti isto. Reilly (2010), kao što se i ranije navelo, problemom smatra to što u zatvoru nema osobe koja bi pomagala zatvorenicima da popune obrazac za prigovor pa se zatvorenici moraju osloniti na vlastite resurse, pomoć prijatelja, pomoć zatvorskog službenika i sl., što može, također, rezultirati odbijenom pritužbom nakon koje zatvorenici mogu izgubiti nadu i prestati s prituživanjem.

Moguće je i da im je prvi put pritužba bila odbijena pa su smatrali da daljnje prituživanje neće imati smisla. Tomašević, Carić i Pleić (2012) kažu da ono na što zatvorenik nema pravo podnošenja pritužbe sucu izvršenja, na što bi se velik broj zatvorenika možda i htio pritužiti, odnosi se na program izvršavanja kazne zatvora koji donosi upravitelj (smještaj na odjel, rad, korištenje slobodnog vremena, dodiri s vanjskim svijetom itd.). To bi mogao, također, biti jedan od razloga zbog čega zatvorenici podnose mali broj pritužbi.

Tablica 11: Jesu li istovrsne pritužbe podnesene različitim tijelima?

Jesu li istovrsne pritužbe upućene različitim tijelima?	Frekvencija	Postotak
Jesu	5	15,62
Nisu	27	84,37
UKUPNO	32	100

Tablica 12: Tijelo kojem je podnesena pritužba

Tijelo kojem je podnesena pritužba	Frekvencija	Postotak
Upravitelju	7	21,87
Sucu izvršenja	13	40,62
Ministarstvu pravosuđa	6	18,75
Pučkom pravobranitelju	1	3,12
Istodobno na više institucija	5	15,62
UKUPNO	32	100

Tablice 11 i 12 pokazuju jesu li istovrsne pritužbe upućene samo jednom tijelu ili različitim tijelima/institucijama te kojim su se tijelima pritužbe najčešće upućivale. Samo je 15,62% pritužbi upućeno istodobno na više institucija, dok je ostatak upućeno samo jednoj (84,37%). Najčešće tijelo kojem su pritužbe upućivane jest sudac izvršenja (40,62%), zatim upravitelj (21,87%) i Ministarstvo pravosuđa (18,75%), a samo je jedna pritužba upućena pučkom pravobranitelju (3,12%).

Nejasno je zbog čega zatvorenici češće podnose pritužbu sucu izvršenja, kada im je upravitelj najbliža osoba kojoj bi se mogli pritužiti. Moguće je da, budući da se u dosta slučajeva radi o recidivistima, imaju bolja ranija iskustva s podnošenjem pritužbi sucu izvršenja, nego ostalim tijelima ili pak imaju najviše povjerenja u suca izvršenja. Pučki pravobranitelj najrjeđe je zaprimio pritužbu zatvorenika, a prema Ustavu Republike Hrvatske (NN 85/10) svaki čovjek, pa tako i zatvorenik, može podnijeti pritužbu pučkom pravobranitelju, ako su mu „uslijed nezakonitog ili nepravilnog rada državnih tijela, tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave i tijela s javnim ovlastima, ugrožena ili povrijeđena njegova ustavna ili zakonska prava“. Dakle, nejasno je zbog čega je pučki pravobranitelj najmanje zastupljeno tijelo kojemu se zatvorenici pritužuju. Osim toga, zatvorenici mogu podnijeti pritužbu još mnogim drugim adresama. Moguće je da nisu svi zatvorenici informirani kojim sve tijelima mogu podnijeti pritužbu.

Budući da zatvorenik može istovremeno istu pritužbu podnijeti na više različitih adresa, a u tom su slučaju ta tijela ovlaštena donijeti odluku o pritužbi, to, naravno, može dovesti do različitih odluka o istom pitanju. Postavlja se pitanje, zbog kojih se problema zatvorenici odluče podnijeti istovrsnu pritužbu različitim tijelima?

Tablica 13: Predmet pritužbe

Predmet pritužbe	Frekvencija	Postotak
Smještajni uvjeti	4	12,50
Uskraćivanje različitih prava	10	31,25
Neadekvatna zdravstvena zaštita	7	21,87
Prijetnje od strane drugih zatvorenika	1	3,12
Postupanje pravosudne policije	1	3,12
Nezaprimanje na izdržavanje kazne zatvora	2	6,25
Više različitih pritužbi	7	21,87
UKUPNO	32	100

Većina se zatvorenika pritužila na uskraćivanje različitih prava (31,25%). Od onih zatvorenika koji su podnijeli pritužbu vezanu uz uskraćivanje jednog konkretnog prava, najviše je onih pritužbi vezanih uz neadekvatnu zdravstvenu zaštitu (21,87%). Nakon toga, slijede pritužbe koje se odnose na smještajne uvjete (12,50%), a najmanje ih se pritužilo na prijetnje od strane drugih zatvorenika, nezaprimanje na izdržavanje kazne zatvora i postupanje pravosudne policije. Neadekvatna zdravstvena zaštita i u mnogim zemljama jedan je od najčešćih predmeta pritužbi. Primjerice, Miller (2013) kaže kako je u kanadskom zatvorskom sustavu zdravstvena zaštita najčešći predmet pritužbi, a većina pritužbi zatvorenika u SADu koje se tiču zdravstvene zaštite (također, najčešće podneseni predmet) odnose se na nezadovoljstvo njegom koju zatvorenik prima zbog određenog stanja ili mu ponestaje lijekova koje uzima. Nepoznat je točan razlog zbog kojeg se u ovom istraživanju podnositelji često pritužuju na zdravstvenu zaštitu, no pretpostavlja se da je moguć isti problem.

Ne iznenađuje da se većina zatvorenika pritužila na uskraćivanje različitih prava, jer taj predmet pokriva mnoga prava za koja su zatvorenici smatrali da se u dovoljnoj mjeri ne poštuju. Prema dokumentaciji Centra za dijagnostiku, takve su se pritužbe najčešće odnosile na nemogućnost predaje paketa, uskratu slanja pisama, nemogućnost ostvarivanja kontakata, neadekvatnu prehranu i sl., a iste uskrate prava su se često provlačile i kroz inozemna saznanja o pritužbama zatvorenika.

Na smještajne uvijete pritužilo se samo 4 zatvorenika. S obzirom na ranija saznanja koja donosi postojeća literatura, očekivalo se da će se zatvorenici češće pritužiti na smještajne uvjete. Primjerice, prema Tomašević, Carić i Pleić (2012), u istraživanju u kojem su sudjelovali suci izvršenja, koji su u svojoj nadležnosti imali jednu ili dvije kaznionice/zatvora, podnesene su se pritužbe najčešće odnosile na loše uvjete smještaja. Budući da je već dugi niz godina prisutan problem prenapučenosti u hrvatskom zatvorskom sustavu, pretpostavlja se da, na primjer, zatvorenici s invaliditetom nemaju odgovarajuće smještajne uvjete pa bi i to mogao biti jedan od razloga prituživanja. Isto tako, ranija izvješća o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda govore o pritužbama koje su podnesene Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav i probaciju te, također, govore o većem broju podnesenih pritužbi koje se odnose na smještajne uvjete. Znači li to da su smještajni uvjeti u Centru za dijagnostiku bolji od zatvora i kaznionica, ili pak zatvorenici u Centru ne podnose toliki broj pritužbi vezan uz smještaj, budući da znaju da im je boravak tamo relativno kratak?

Podatke koje donose izvješća o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda, govore da se od 2013. pa sve do 2018. godine najviše pritužbi zatvorenika, podnesenih Središnjem uredu odnosilo na postupanje službenika. Očekivalo se da će ovo istraživanje donijeti veću brojku pritužbi koje se odnose na to, no samo se jedan zatvorenik pritužio na postupanje pravosudne policije. Budući da je „postupanje službenika“ širi pojam i da on podrazumijeva i druge zaposlenike u zatvorskom sustavu, moguće je da su se prethodne pritužbe više odnosile na druge zaposlenike, a ne toliko na pravosudnu policiju. U tom bi slučaju i ovi podaci odgovarali ranijim saznanjima. Osim toga, moguće je i da je postupanje pravosudne policije u Centru za dijagnostiku korektnije nego u ostalim penalnim ustanovama.

Njih 7, od 32 (21,87%) podnijelo je više različitih pritužbi. Taj bi se podatak mogao opravdati time da, budući da je velik broj zatvorenika već ranije izdržavao kaznu zatvora, moguće je da već imaju iskustvo podnošenja pritužbi i znaju unaprijed nedostatke s kojima se mogu suočiti pa su već tijekom boravka u Centru (a boravak u Centru je relativno kratak) podnijeli više različitih pritužbi.

Tablica 14: Odluka nakon podnesene pritužbe

Je li pritužba usvojena?	Frekvencija	Postotak
Da	2	6,25
Ne, odbijena je ili nije osnovana	12	37,50

Jedna je odbijena/ jedna nepoznato	2	6,25
Nepoznato	16	50
UKUPNO	32	100

Tablica 15: Je li Centar za dijagnostiku zaprimio odluku?

Je li odluka povodom pritužbe zaprimljena od strane Centra?	Frekvencija	Postotak
Da	14	43,75
Ne	16	50
Jedna je zaprimljena/jedna nije	2	6,25
UKUPNO	32	100

Što se dogodilo nakon podnesenih pritužbi, pokazuju podaci iz 14. i 15. tablice. U 50% slučajeva nepoznato je što se dogodilo s odlukom povodom pritužbe, a čest je slučaj i da su pritužbe bile odbijene ili neosnovane (37,50%). U 6,25% slučajeva, jedna pritužba bila je odbijena, a za drugu je pritužbu odluka nepoznata, dok je isto toliko pritužbi, što je vrlo mali broj, bilo usvojeno.

Centar za dijagnostiku velik je broj pritužbi zaprimio (43,75%), ali isto tako, velik broj pritužbi nije zaprimio (50%). Dogodilo se, u 2 slučaja, da je Centar jednu pritužbu zaprimio, a drugu nije.

Podatak koji govori da je 12 od 32 pritužbi odbijeno, odnosno neosnovano, ne bi bio zabrinjavajući kada bi isključiv razlog tome bio da se nakon podnesene pritužbe ustanovilo da nije došlo do nikakve povrede prava zatvorenika, no to se iz ovih podataka ne može vidjeti. Ono o čemu ranije Irish Penal Reform Trust (2016) izvještava, jest da u nekim slučajevima zatvorenici nisu priložili dostatnu dokumentaciju, odnosno pritužbe zatvorenika bile su nepotpune, zbog čega su ujedno bile i odbijene. Moguće je da se i u ovom slučaju radi o tome. Zabrinjavajuće je i da je za toliki broj pritužbi (16 od 32) nepoznato što se dogodilo nakon što su podnesene. Isto toliko pritužbi nije zaprimljeno od strane Centra. Nameće se pitanje, je li moguće da je podnositelju možda i poznato što se dogodilo s njegovom pritužbom, a Centru nije? Ukoliko se radi o tome, radi se o velikom propustu, jer bi neke od tih pritužbi, koje je Centar mogao imati, mogle sadržavati dragocjene informacije na temelju kojih bi Centar mogao spriječiti ponovno kršenje prava zatvorenika.

4.3. Predmet pritužbe u relaciji s nekim obilježjima počinitelja

U ovom dijelu rada predmet pritužbe promatran je u relaciji s: dobi zatvorenika, kaznenim djelom, prethodnim izdržavanjem kazne zatvora i institucijama kojima je pritužba podnesena.

Očekivanja su bila da će:

1. s porastom dobi rasti i broj kategorija pritužbi i da će se najstarija skupina podnositelja najčešće pritužiti na neadekvatnu zdravstvenu zaštitu,
2. počinitelji nasilnih kaznenih djela češće podnositi pritužbe od počinitelja nenasilnih kaznenih djela,
3. se penološki recidivisti češće prituživati, a oni koji koje se prvi put nalaze na izdržavanju kazne zatvora pritužit će se najviše na smještajne uvjete,
4. zatvorenici najčešće podnijeti više različitih pritužbi sucu izvršenja, a da će se upravitelju najčešće pritužiti na smještajne uvjete i neadekvatnu zdravstvenu zaštitu.

Tablica 16: Predmet pritužbe u relaciji s dobi zatvorenika

Predmet pritužbe	18-28 Godina	28-38 Godina	38-48 Godina	48 i više godina	UKUPO
Smještajni uvjeti	0	2	1	1	4
Neadekvatna zdr. zaštita	1	2	3	1	7
Uskraćivanje razl. prava	3	3	3	1	10
Prijetnje od dr.zatvorenika	0	0	0	1	1
Nezaprimanje na izdr. kazne	0	0	1	1	2
Postupanje prav. policije	0	0	1	0	1
Više različitih pritužbi	1	4	1	1	7
UKUPNO	5	11	10	6	32

U tablici 16 prikazani su rezultati koji se odnose na relaciju predmeta pritužbe s dobi zatvorenika koji su te pritužbe podnijeli. Iz prethodnih je tablica poznato da su zatvorenici najviše podnosili pritužbe vezane uz uskraćivanje različitih prava i neadekvatnu zdravstvenu

zaštitu, a dosta ih je podnijelo i više različitih pritužbi. Isto tako, poznato je i da je najmanje pritužbi podneseno od strane zatvorenika koji imaju od 18 do 28 godina (najmlađa kategorija). U početnim tablicama koje se odnose na dob zatvorenika pretpostavilo se da je razlog tome nedovoljno iskustvo u prituživanju, budući da se pokazalo kako je više onih koji čine dobnu skupinu od 28 do 48 godina pa je i pretpostavka da oni imaju više iskustva i bolje su informirani o borbi za svoja prava, posebno zato što je penološki recidivizam česta pojava kod podnositelja, a kako je ovih (od 28 do 48 godina) najviše, moguće je da su oni i češće recidivirali od mlađih. Iako to nije istraženo pa se može samo pretpostavljati. Isto tako, najmlađa skupina zatvorenika (od 18 do 28 godina) podnijela je pritužbe koje se odnose na samo 2 kategorije – neadekvatna zdravstvena zaštita i uskraćivanje različitih prava, a jedna je osoba podnijela više različitih pritužbi. Zanimljivo je da se nijedna osoba iz te dobne skupine nije pritužila na smještajne uvjete, dok se ostale dobne skupine jesu. Moguć razlog tome je što su mlađi prilagodljiviji pa im smještajni uvjeti i nisu bili na meti prituživanja, a isto tako moguće je da mlađi zatvorenici nemaju iskustva s podnošenjem pritužbi, ukoliko nisu ranije boravili u zatvoru.

Od ranije je poznato i da su osobe od 28 do 48 godina podnijele najveći broj pritužbi. Najviše njih pritužilo se na uskraćivanje različitih prava, troje ih se pritužilo na smještajne uvjete, petero na neadekvatnu zdravstvenu zaštitu, a ono po čemu se dobna skupina od 28-38 godina izdvaja jest, veći broj podnesenih različitih pritužbi. Ne čudi da je među svim dobnim kategorijama najzastupljeniji predmet pritužbe „uskraćivanje različitih prava“, ali ono što je zabrinjavajuće, jest da su se sve dobne kategorije pritužile na neadekvatnu zdravstvenu zaštitu. Moguće je da zdravstvena zaštita u Centru za dijagnostiku, generalno, nije adekvatna, budući da se očekivalo da će se češće najstarija kategorija zatvorenika, koja (u pravilu) ima i najviše zdravstvenih problema, pritužiti na zdravstvenu zaštitu, što nije slučaj.

Zatvorenici koji imaju 48 ili više godina, jedino se nisu pritužili na postupanje pravosudne policije, ali su se, za razliku od drugih zatvorenika, jedini pritužili na prijetnje od drugih zatvorenika, iako je riječ o samo jednom slučaju pa se ne mogu postaviti moguća objašnjenja. Moglo bi se reći da s porastom dobi raste i broj kategorija pritužbi, što se slaže s početnim očekivanjima.

Tablica 17: Predmet pritužbe u relaciji s kaznenim djelom

Predmet pritužbe	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Uk.
Smještajni uvjeti	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	4
Neadekvatna zdr.zaštita	0	0	0	1	0	0	1	2	0	0	0	1	2	0	0	0	0	7
Uskraćivanje razl. Prava	1	1	1	1	1	0	0	0	1	1	0	0	1	1	1	0	0	10
Prijetnje od dr.zatvorenika	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Nezaprimanje na izdr.kazne	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	2
Postupanje prav.policije	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Više različitih pritužbi	1	0	0	2	0	0	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	7
UKUPNO	2	1	1	8	1	1	2	3	1	2	1	1	4	1	1	1	1	32

* Kategorije kaznenih djela : 1-prijevarena, 2-razbojništvo i teška krađa, 3-krivotvorenje isprava, 4-teška krađa, krađa, 5-silovanje u pokušaju, 6-napad na službenu osobu, 7- teška tjelesna ozljeda 8- razbojništvo, 9- razbojništvo, teška krađa, zlorporaba droga, 10- spolna zlorporaba djeteta mlađeg od 15 godina, 11- teško ubojstvo, krivotvorenje isprava, prijevarena, 12- izazivanje prometne nesreće, 13- zlorporaba opojnih droga, 14- bludne radnje,15- prijetnja, 16- protuzakonito ulaženje, kretanje i boravak u RH, 17- povreda mira pokojnika.

Na smještajne uvjete pritužili su se oni zatvorenici koji su počinili kaznena djela krađe i teške krađe (3) te zlorporabe opojnih droga (1). Na neadekvatnu zdravstvenu zaštitu pritužili su se počinitelji krađe i teške krađe (1), teške tjelesne ozlijede (1), razbojništva (2), izazivanja prometnih nesreća (1) i zlorporabe opojnih droga (2). Najviše je onih koji su se pritužili na uskraćivanje različitih prava, a isti su počinili i najviše različitih kaznenih djela. Samo se jedna osoba, a znamo da je riječ o osobi koja ima iznad 48 godina, pritužila na prijetnje od strane drugih zatvorenika, a ta je osoba i počinila kazneno djelo povrede mira pokojnika. Promatrajući pojedinačna kaznena djela u relaciji s predmetom pritužbe, zapravo, ne može se zaključiti ništa relevantno.

Ako bi se promatralo počinitelje nasilnih i nenasilnih kaznenih djela, moglo bi se zaključiti da počinitelji nasilnih kaznenih djela rjeđe podnose pritužbe od počinitelja nenasilnih kaznenih djela. Upravo suprotna pretpostavka nalazila se među očekivanjima, budući da se smatralo da će nasilnost iskazana u kaznenom djelu biti povezana s nezadovoljstvom boravka u kaznenom tijelu. Moguće je da su nenasilni zatvorenici staloženiji, imaju više strpljenja te se temeljitije raspituju o svojim pravima pa se i češće

odlučuju na pisanje pritužbi od nasilnika. Nešto češće su se počinitelji nasilnih kaznenih djela pritužili na uskraćivanje različitih prava (nasilni:nenasilni - 6:4).

Tablica 18: Predmet pritužbe u relaciji s prethodnim izdržavanjem kazne zatvora

Predmet pritužbe	Nije	Jednom	Dva puta	Tri ili više puta	UKUPNO
Smještajni uvjeti	0	1	1	2	4
Neadekvatna zdr.zaštita	4	0	1	2	7
Uskraćivanje razl.prava	1	3	3	3	10
Prijetnje od dr.zatvorenika	0	1	0	0	1
Nezaprimanje na izdr.kazne	0	1	1	0	2
Postupanje prav.policije	0	0	1	0	1
Više različitih pritužbi	3	0	2	2	7
UKUPNO	8	6	9	9	32

Iz tablice 18 uočava se da je najveći broj pritužbi podnesen od onih koji su ranije izdržavali kaznu zatvora čak dva, tri ili više puta. Oni koji nikada ranije nisu izdržavali kaznu zatvora, najčešće su se pritužili na neadekvatnu zdravstvenu zaštitu te su podnijeli i više različitih pritužbi. Pretpostavlja se da su podnositelji koji nemaju iskustvo ranijeg boravka u Centru/zatvoru/kaznionici očekivali zdravstvenu zaštitu koja je ista kao i ona na slobodi pa su se, moguće je, razočarali i više od ostalih prituživali. Ostale skupine zatvorenika (penološki recidivisti) najviše su pritužbi podnijeli u vezi uskraćivanja različitih prava, što se i pretpostavljalo, budući da im nije prvi put da se nalaze na izdržavanju kazne zatvora pa su upoznati s procedurama. Ono što se očekivalo, a nije ispostavilo kao točna pretpostavka, jest da će se zatvorenici koji su prvi put na izdržavanju kazne zatvora najviše pritužiti na smještajne uvjete. Podaci pokazuju da će se čak oni koji su najviše puta boravili u zatvoru, najviše i prituživati na smještajne uvjete. Moguće je da oni ranije nisu boravili u Centru za dijagnostiku, već u drugim zatvorima i kaznionicama, pa im se smještaj u Centru činio manje adekvatniji od ostalih, dok su podnositelji koji su prvi put u Centru možda i očekivali lošije smještajne uvjete.

Tablica 19: Predmet pritužbi u relaciji s institucijama kojoj je pritužba podnesena

Predmet pritužbe	Upravitelj	Min. Pravosuda	Sudac izvršenja	Pravobranitelj	Na više inst.	UKUPNO
Smještajni uvjeti	0	1	1	0	2	4
Neadekvatna zdr.zaštita	3	1	2	0	1	7
Uskraćivanje razl.prava	3	3	2	0	2	10
Prijetnje od dr.zatvorenika	0	1	0	0	0	1
Nezaprimanje na izdr.kazne	1	0	1	0	0	2
Postupanje prav. policije	0	0	0	1	0	1
Više različitih pritužbi	0	0	7	0	0	7
UKUPNO	7	6	13	1	5	32

Od ranije je poznato kako je najviše pritužbi podneseno sucu izvršenja, a najmanje pravobranitelju. Tablica 19 pokazuje kako su pritužbe koje su podnesene upravitelju zatvora, najčešće vezane uz neadekvatnu zdravstvenu zaštitu i uskraćivanje različitih prava. Možda zatvorenici smatraju upravitelja zatvora više odgovornim za zdravstvenu zaštitu, od ostalih tijela kojima se mogu pritužiti. Ministarstvu pravosuđa pritužbe su upućene, najčešće, zbog uskraćivanja različitih prava. Sucu izvršenja najčešće je upućeno više različitih pritužbi, a pravobranitelju je upućena samo jedna i to u vezi postupanja pravosudne policije. Još od ranije, postavlja se pitanje zašto je sucu izvršenja podneseno najviše pritužbi? Zabrinjavajuće je i da su se pučkom pravobranitelju pritužili samo jednom, a pravobranitelj kao takav ima velike ovlasti. Možda su mu se zbog toga jedino i pritužili na postupanje pravosudne policije, a drugima nisu, jer su smatrali da jedino on može riješiti takav propust. Iz prethodnih je tablica moguće vidjeti da, osoba koja se jedina pritužila pravobranitelju, ima između 38 i 48 godina, iz čega bi se jedino moglo pretpostaviti kako mlađi zatvorenici, možda, nisu upoznati s ovlastima pravobranitelja pa se odlučuju pritužiti drugim tijelima. Budući da se radi o samo jednoj pritužbi, nije moguće donijeti konkretnije pretpostavke.

5. DISKUSIJA

U Centru za dijagnostiku od 1. siječnja 2014. do 1. svibnja 2019. godine, 32 zatvorenika podnijelo je sveukupno 37 pritužbi upravitelju, Ministarstvu pravosuđa, sucu izvršenja, pučkom pravobranitelju te istodobno na više institucija.

S obzirom na raspravu vezanu uz tablično prikazane podatke, ono što je moguće, promatrajući podatke o dobi zatvorenika, je da su zatvorenici koji imaju od 28-48 godina ipak malo iskusniji u zatvorskom sustavu od najmlađe kategorije i možda su već bili u Centru za dijagnostiku i znaju na kakve se propuste mogu pritužiti. Moguće je i da su upućeniji u svoja prava ili zbog iskustva bolje komuniciraju s odvjetnicima koji ih upućuju u procedure za borbu za svoja prava. Iako, ne treba zanemariti činjenicu da populacija u zatvorima najčešće ima +/- 40 godina pa podatak koji govori da ta skupina zatvorenika najčešće i podnosi pritužbe, nije začuđujuć. Podaci su pokazali da je među podnositeljima veći broj onih koji su, prilikom dolaska u Centar, bili uhićeni od onih koji su se sami javili na izdržavanje kazne. Znači li to da će se oni generalno češće prituživati, zbog otpora i suprotstavljenosti, ne samo u Centru, nego i u ostalim kaznenim tijelima? Isto tako, trebalo bi istražiti kako to da malo manje od trećine podnositelja pritužbi dolazi iz istražnog zatvora? Nije poznat podatak koliko se tih istih zatvorenika pritužilo i u istražnom zatvoru, jer ako tamo nisu podnosili pritužbe, to bi značilo da zatvorenici smatraju kako Centar ima više nedostataka od istražnog zatvora. Takva bi informacija bila od velike koristi Centru, koji bi mogao preduhitriti buduće propuste. Ono što je suprotno očekivanju, jest da će nenasilni zatvorenici biti češći podnositelji pritužbi od nasilnih. Postoje već prethodno rečena opravdanja za taj podatak, no neobično je da je ipak više penoloških recidivista podnijelo pritužbu od onih koji se prvi put nalaze na izdržavanju kazne zatvora, a nasilnost se u praksi povezuje s recidivizmom pa je za očekivati bilo da će ujedno i nasilnici biti češći podnositelji pritužbi. Ne čudi što će neovisnici češće podnositi pritužbe, upravo zato što su ovisnici, tijekom izdržavanja kazne, usmjereni isključivo na „preživljavanje“ i primanje supstitucijske terapije te samim time nisu usmjereni na pritužbe i borbu za svoja prava. Nejasan je razlog zbog kojeg su zatvorenici u Centru za dijagnostiku podnijeli mali broj pritužbi. Jedna od pretpostavki je da je boravak u Centru kratak pa se većina njih pomiri s trenutnom situacijom, znajući da ubrzo prelaze u drugo kazneno tijelo. Drugi mogući razlog je taj što zatvorenici možda nemaju povjerenja u sustav pa ni ne započinju s prituživanjima, ili je pak stanje u Centru, u odnosu na druga kaznena tijela, znatno bolje? Zabrinjavajuće je i što je u većini slučajeva pritužba bila odbijena ili neosnovana. Time

se može opravdati podatak da su zatvorenici najčešće podnijeli jednu pritužbu. Pretpostavlja se da bi, u slučaju da su im prvi put pritužbe bile prihvaćene i osnovane, imali više povjerenja u sustav te bi se i češće prituživali. Moguće je i da zatvorenici nisu adekvatno upućeni u podnošenje pritužbi pa im samim time pritužbe nisu bile prihvatljivo napisane. Uz to, još jedan propust je da Centar za dijagnostiku u puno slučajeva nije zaprimio odluku povodom podnesenih pritužbi, a za dosta njih se ni ne zna kakva je odluka nakon pritužbe bila. To može upućivati na to da bez obzira na podnošenje pritužbi, većina odluka Centar neće zaprimiti i neće imati na temelju čega donositi prijedloge za unaprjeđenje institucije. Podaci koji govore o nepoznavanju odluke koja je uslijedila nakon podnošenja pritužbi, može biti još jedan od razloga zbog čega se zatvorenici u Centru rijetko pritužuju. Na prijetnje od strane drugih zatvorenika i postupanje pravosudne policije pritužila se samo po jedna osoba, što bi moglo značiti da je međuzatvoreničko nasilje, kao i neadekvatno ponašanje pravosudne policije, u Centru za dijagnostiku, relativno rijetka pojava. S obzirom na sva tijela kojima zatvorenici imaju pravo podnijeti pritužbe, iznenađuje podatak da su podnositelji podnijeli pritužbe, u najvećoj mjeri, sucu izvršenja, upravitelju i Ministarstvu pravosuđa. Za buduća istraživanja predlaže se istražiti koji su razlozi podnošenja najvećeg broja pritužbi sucu izvršenja, ako im je upravitelj najbliža osoba tijekom boravka u instituciji, koji bi na pritužbu trebao odgovoriti u roku od samo 15 dana. Isto tako, nepoznato je zbog kojih su se razloga podnositelji prituživali istodobno na više institucija. Iz podataka se uočava da se većina pritužbi odnosi na „uskraćivanje različitih prava“, što se i pretpostavljalo, zbog toga što taj predmet pokriva najveći broj uskraćenih prava. Veći broj njih pritužio se na neadekvatnu zdravstvenu zaštitu - aspekt koji i dalje, u 21. stoljeću, predstavlja velik problem u zatvorskom sustavu. Budući da se iz ranijih saznanja može zaključiti kako adekvatne zdravstvene zaštite nedostaje u većini penalnih ustanova, isključuje se pretpostavka da je zdravstvena zaštita loša samo u Centru za dijagnostiku. S obzirom na to, predlažu se češće posjete zatvorima/kaznionicama/Centru i ulaganje u zdravstvenu zaštitu zatvorenika.

Što se tiče podataka koji govore o relaciji između predmeta pritužbi i obilježja podnositelja, prvo početno očekivanje glasilo je da će s porastom dobi rasti i broj kategorija pritužbi i da će se najstarija skupina podnositelja najčešće pritužiti na neadekvatnu zdravstvenu zaštitu. Ispostavilo se kako će se, zaista, zatvorenici, što su stariji, prituživati na više kategorija. Iako se radi o vrlo malim razlikama u brojevima, moglo bi se pretpostaviti da se najstarija kategorija zatvorenika pritužila na sve kategorije predmeta pritužbi zbog slabije mogućnosti prilagodbe na zatvorske uvjete pa su se i na više različitih kategorija pritužili. No,

onda bi se i očekivalo da će generalno najstariji zatvorenici podnijeti veći broj pritužbi, a to nije bio slučaj. Ovaj bi se podatak trebao detaljnije istražiti budućim analizama. Na neadekvatnu zdravstvenu zaštitu nisu se najčešće prituživali najstariji zatvorenici. Nakon uskraćivanja različitih prava, kao što je i prethodno rečeno, najviše ih se pritužilo na zdravstvenu zaštitu. A iz kasnijih se tablica vidi i da su takve pritužbe, više od ostalih, podnosili zatvorenici koji nisu ranije izdržavali kaznu zatvora. Već je predloženo da bi se zbog tog podatka trebale organizirati češće posjete odbora i veća ulaganja u zdravstvo u zatvoru, a ovim podatkom takav se prijedlog smatra još važnijim. Naime, bilo bi za očekivati da će se na zdravstvenu zaštitu pritužiti najstariji, zbog raznih zdravstvenih problema koje maturacija povlači za sobom, no mlađe su se dobne skupine (na zdravstvenu zaštitu) čak više pritužile od ovih najstarijih, što bi trebao biti znak za hitno unaprjeđenje sustava. Promatrajući ostale podatke vezane uz predmet pritužbi i dobi zatvorenika, ne može se zaključiti ništa značajno. Analizirajući predmet pritužbe u relaciji s kaznenim djelom nemoguće je konstatirati neku vidljiviju tendenciju od toga da se nenasilni zatvorenici nešto češće pritužuju od nasilnih. Taj dobiveni podatak iznenađuje s obzirom na očekivanje da će nasilnost iskazana u kaznenom djelu biti povezana s nezadovoljstvom boravka u kaznenom tijelu. Već su prethodno razjašnjene mogućnosti zbog kojih bi počinitelji nenasilnih kaznenih djela češće mogli podnositi pritužbe od počinitelja nasilnih kaznenih djela. Nadalje, očekivalo se da će se penološki recidivisti generalno češće prituživati, a oni koji se prvi put nalaze na izdržavanju kazne zatvora pritužit će se najviše na smještajne uvjete. Prvi dio očekivanja ispostavio se istinitim, što ne iznenađuje, jer su penološki recidivisti već imali priliku upoznati sustav prituživanja. Ono što se ne zna, a što bi Centru moglo značiti, jest – jesu li ti penološki recidivisti boravili već prethodno u Centru za dijagnostiku ili pak u drugim kaznenim tijelima? Ako su boravili u drugim kaznenim tijelima, a tamo nisu podnosili pritužbe, to bi značilo da Centar za dijagnostiku ima više nedostataka od drugih kaznenih tijela. S obzirom na male razlike u brojevima nije moguće donijeti konkretnije zaključke, ali valja primijetiti da se na smještajne uvjete nisu pritužili najčešće mlađi. Pretpostavlja se da je taj podatak rezultat generalno malog broja sveukupno podnesenih pritužbi od strane te dobne skupine, a i moguće je da je najmlađa skupina zatvorenika prilagodljivija na smještaj od ostalih. Za posljednje očekivanje, ne iznenađuje podatak da su zatvorenici više različitih pritužbi najviše podnosili sucu izvršenja, ali je neistraženo zbog kojih razloga zatvorenici „preskaču“ upravitelja zatvora kada je riječ o smještajnim uvjetima. Ispostavilo se točno da će se zatvorenici na zdravstvenu zaštitu najčešće pritužiti upravitelju, ali bi se trebalo provjeriti kako to da imaju najviše

povjerenja u upravitelja kada je riječ o zdravstvenoj zaštiti, a za smještajne uvjete (i ostale predmete pritužbi) biraju druga tijela?

6. ZAKLJUČAK

Svrha ovog istraživačkog rada bila je dobiti uvid u obilježja zatvorenika iz Centra za dijagnostiku u Zagrebu koji su u određenom razdoblju podnijeli barem jednu pritužbu te, osim analize pritužbi i njihovih podnositelja, svrha je bila uvidjeti povezanost podnositelja s obilježjima pritužbi.

Od trenutka rođenja svaki čovjek posjeduje ljudska prava koja su uređena raznim dokumentima i zakonima prema kojima su države dužne poduzeti sve potrebne mjere za osiguranje ljudskih prava. Zatvorenici, kao i svi drugi ljudi, uživaju i sva ljudska prava, bez obzira na već oduzeto jedno pravo - pravo na slobodu. Zatvorenika se tijekom izvršavanja kazne zatvora može ograničiti u temeljnim pravima samo u granicama nužnim za ostvarenje svrhe izvršavanja kazne, odnosno samo ako je to prijeko potrebno, radi zaštite reda i sigurnosti kaznionice, odnosno zatvora. Upravo zbog toga, jedno od prava zatvorenika je pravo na pritužbu, kojima se zatvorenik može pritužiti na uskraćivanje nekih od zajamčenih prava.

Ukratko, promatrajući analizirane podatke dobivene istraživanjem, može se zaključiti da su podnositelji pritužbi u Centru za dijagnostiku u velikoj većini muške osobe, stare između 28 i 48 godina. Većina ih je bila privedena tijekom dolaska u Centar za dijagnostiku, što istu populaciju čini i više rizičnom. Nadalje, najčešće je riječ o zatvorenicima koji su počinili kaznena djela protiv imovine, za dosta njih (14 od 32) smatra se da su nasilni i većina ih je penoloških recidivista. Kada je riječ o pritužbama, najviše zatvorenika podnijelo je jednu pritužbu i to najčešće sucu izvršenja. Najzastupljeniji predmeti pritužbi bili su uskraćivanje različitih prava i neadekvatna zdravstvena zaštita. Dosta pritužbi je bilo odbijeno i većinu odluka o podnesenim pritužbama Centar nije zaprimio. Podaci pokazuju i da, što su stariji, zatvorenici će se prituživati i na više kategorija. Nenasilnici su, nešto češće, od nasilnika podnosili pritužbe i sucu izvršenja uglavnom je podneseno više različitih pritužbi.

Za buduće analize predlaže se detaljnije istražiti jesu li se zatvorenici koji dolaze iz istražnog zatvora prituživali i u istražnom zatvoru ili je boravak u Centru za dijagnostiku prepoznat kao lošiji u odnosu na istražni zatvor. Vezano uz to, koristio bi podatak i jesu li penološki recidivisti ranije boravili u Centru ili u drugim tijelima. Trebalo bi i detaljnije

istražiti je li rezultat koji kaže da će nešto češći podnositelji pritužbi biti nenasilnici, samo slučajnost, ili je to praksa koja se već duže ponavlja u kaznenim tijelima. Potrebne su i analize koje bi ustanovile točan razlog malog broja podnesenih pritužbi u Centru za dijagnostiku. Samo se pretpostavlja da je moguć razlog tome kratkoća boravka u njemu, no ipak se pritužbe podnose, ali zašto toliko malo? Zabrinjavajuće je i da većina pritužbi biva odbijena ili neosnovana pa bi se trebalo istražiti koji su razlozi ostalih odbijanja pritužbi, izuzevši one koji upućuju na to da nije došlo do povrede prava zatvorenika. Ne bi bilo na odmet ni provesti istraživanje sa zatvorenicima, kako Centra tako i zatvora i kaznionica, o njihovoj informiranosti o pravu na podnošenje pritužbi. Moguće je da je jedan od razloga malog broja podnesenih i velikog broja odbijenih pritužbi upravno njihova neadekvatna informiranost. Podaci koji govore o nepoznavanju odluke koja je uslijedila nakon podnošenja pritužbi, trebali bi biti dublje istraženi. Bilo bi korisno saznati gdje podaci o odlukama o pritužbama „zastanu“ i što se s njima dogodi da ih Centar ne zaprimi? Kada bi Centar imao informacije o većem broju odluka o pritužbama imao bi i više prilika za napredak. Pod svaku cijenu, smatra se da su potrebne češće posjete Centru (i ostalim kaznenim tijelima) u vezi zdravstvene zaštite zatvorenika. Zanimljivo bi bilo istražiti i koji su razlozi za zaobilaženje upravitelja te podnošenje najvećeg broja pritužbi sucu izvršenja.

Ono što se smatra propustom i argumentom za buduće napretke, jest podatak da ne postoji jedno tijelo koje vodi objedinjene statistike o pritužbama i njihovim podnositeljima. Također, isti zatvorenik u mogućnosti je iste, ili različite, pritužbe uputiti na različite adrese tako da se nikad, sa sigurnošću, ne zna koliki je broj ukupnih pritužbi i koji su sve predmeti pritužbi obuhvaćeni. Smatra se kako bi se unaprijedio rad svih penalnih institucija kada bi neko tijelo, na razini Središnjeg ureda Uprave za zatvorski sustav i probaciju, analiziralo podatke o pritužbama i podnositeljima za sva tijela. Time bi svaka institucija za sebe imala detaljne podatke o pritužbama i podnositeljima na temelju kojih bi mogla preduhitriti nedostatke i unaprijediti svoj rad. Ukoliko to nije moguće, svako bi kazneno tijelo za sebe trebalo raditi ovakve analize nakon kojih bi se, pretpostavlja se, i broj pritužbi s vremenom smanjivao.

7. LITERATURA

1. (Europska) konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, *Narodne novine*, 18/97, 2/10. Preuzeto s <https://narodne-novine.nn.hr/> (7.4.2021.).
2. Babić, V., Josipović, M., i Tomašević, G. (2006). Hrvatski zatvorski sustav i zaštita ljudskih prava zatvorenika. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13 (2), 685-743. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/87649> (2.5.2021.).
3. Breznik, I. (2018). Zaštita prava zatvorenika u Republici Hrvatskoj (Diplomski rad). Pravni fakultet, Osijek. Preuzeto s <https://dabar.srce.hr/> (16.4.2021.).
4. Calavita, K., i Jenness, V. (2013). Inside the pyramid of disputes: Naming problems and filing grievances in California prisons. *Social problems*, 60 (1), 50-80. Preuzeto s <https://uglib.org/> (14.4.2021.)
5. CBC News. (2018). A handful of prison inmates floods grievance system, filing more than 8,000 complaints. Preuzeto s <https://www.cbc.ca/news/politics/prisoner-complaints-csc-grievances-1.4721039> (16.4.2021.).
6. European Court of Human Rights. (2020). The Court in Brief. Preuzeto s https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=court/doc_info&c (8.4.2021.).
7. In Brief. (bez dat.). Prisoner Complaints Procedures. Preuzeto s <https://www.inbrief.co.uk/prison-law/prisoner-complaints/> (10.4.2021.).
8. Irish Penal Reform Trust. (2016). Inspector of Prisons Report on Prisoner Complaints Procedures June 2016. Preuzeto s <https://www.iprt.ie/human-rights-in-prison/inspector-of-prisons-report-on-prisoner-complaints-procedures-june-2016/> (10.4.2021.).
9. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2010. godinu. (2011). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. Preuzeto s <https://sabor.hr/hr/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda-za-2010-godinu> (10.5.2021.).
10. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2011. godinu. (2013). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. Preuzeto s <https://sabor.hr/hr/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda-za-2011-godinu-b-izvjesce-o-stanju-i> (10.5.2021.).
11. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2013. godinu. (2014). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. Preuzeto s <https://sabor.hr/hr/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda-za-2013-godinu> (10.5.2021.).

12. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2014. godinu. (2015). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. Preuzeto s <https://sabor.hr/hr/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda-za-2014-godinu> (10.5.2021.).
13. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2015. godinu. (2017). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. Preuzeto s <https://sabor.hr/hr/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda-za-2015-godinu-podnositeljica-vlada> (10.5.2021.).
14. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2016. godinu. (2017). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. Preuzeto s <https://www.sabor.hr/hr/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda-za-2016-godinu-podnositeljica-vlada> (10.5.2021.).
15. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2017. godinu. (2018). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. Preuzeto s <https://sabor.hr/hr/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda-za-2017-godinu-podnositeljica-vlada> (10.5.2021.).
16. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2018. godinu. (2020). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. Preuzeto s <https://www.sabor.hr/hr/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda-za-2018-godinu-podnositeljica-vlada> (6.4.2021.).
17. Izvješće pučke pravobraniteljice za 2020. godinu. (2021). Zagreb: Pučki pravobranitelj. Preuzeto s <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2020-godinu/?wpdmdl=10845&refresh=60f3e3731dc571626596211> (10.7.2021.).
18. Jadrešin, A. i Mustapić, J. (2014). Žene koje čine kazna djela. *Život i škola*, 60 (32), 129-135. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/131222> (10.4.2021.).
19. Jenness, V., & Calavita, K. (2018). "It depends on the outcome": prisoners, grievances, and perceptions of justice. *Law & Society Review*, 52 (1), 41-72. Preuzeto s <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/lasr.12312> (25.5.2021.).
20. Karakaš, I. (2017). Zaštita prava zatvorenika (Doktorska disertacija). Pravni fakultet, Osijek. Preuzeto s <https://dabar.srce.hr/> (26.5.2021.).
21. Kolednjak, M. i Šantalab, M. (2013). Ljudska prava treće generacije. *Tehnički glasnik*, 7 (3), 322-328. Preuzeto s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=161440 (10.7.2021.).

22. Kontrec, D., i Boić, V. (2017). *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i praksa ESLJP-građanskopravni aspekti*. Zagreb: Pravosudna akademija. Preuzeto s <https://pak.hr/> (10.4.2021.).
23. Konvencija UN-a protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka. (2002). Strasbourg: Vijeće Europe. Preuzeto s <https://rm.coe.int/16806dbabf> (12.4.2021.).
24. Krivokapić, B. (2017). Pojam ljudskih prava. *Strani pravni život*, (1), 9-20. Preuzeto s <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=538876> (7.4.2021.).
25. Lesnick, H. (1974). Grievance Procedures in Federal Prisons: Practices and Proposals. *University of Pennsylvania Law Review*, 123 (1), 1-44. Preuzeto s <https://ug1lib.org/> (12.4.2021.).
26. Lotar Rihtarić, M., Vrselja, I. i Badurina-Sertić, Đ. (2017). Individualni čimbenici zatvorenika: što dopirnosi penalnom recidivizmu?. *Ljetopis socijalnog rada*, 24 (3), 539-563. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/131222> (9.4.2021.).
27. McCrie, R., i Clémot, A. (2015). "The Mandela Rules: Will They Impact American Corrections?" *Corrections Today*, 77 (5), 44–48.
28. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima. (2021). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. Preuzeto s <https://pravamanjina.gov.hr/pristup-informacijama/zakoni-i-ostali-propisi/medjunarodni-dokumenti/338> (7.4.2021.).
29. Michigan Legislative Council. (bez dat.). How to File a Complaint. Preuzeto s <https://council.legislature.mi.gov/Ombudsman/Complaints> (10.4.2021.).
30. Miller, A. (2013). Canadian prisoner health complaints system better than that in United States, but still spotty. *Canadian Medical Association Journal*, 185 (6). Preuzeto s <https://z-lib.org/> (14.4.2021.).
31. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske. (2021). Ljudska prava u Republici Hrvatskoj. Preuzeto s [http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-starog-ijvhj/ujedinjeni-narodi-\(un\)/ljudska-prava-u-rh/](http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi-starog-ijvhj/ujedinjeni-narodi-(un)/ljudska-prava-u-rh/) (10.7.2021.).
32. Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava od 2008. do 2011. godine. *Narodne novine*, 119/07. Preuzeto s <https://narodne-novine.nn.hr/> (8.4.2021.).
33. Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima. *Narodne novine*, 12/09. Preuzeto s <https://narodne-novine.nn.hr/> (10.4.2021.).

34. Pleić, M. (2010). Međunarodni instrumenti zaštite prava zatvorenika i nadzora nad sustavom izvršavanja kazne zatvora. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 17 (1), 307-331. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/89867> (10.4.2021.).
35. Predmet Cenbauer protiv Hrvatske. (2006). Strasbourg: Vijeće Europe. Preuzeto s <https://cref.eakademija.com/images/presude/239-CENBAUER-PROTIV-HRVATSKE.pdf> (2.5.2021.)
36. Priručnik za zatvorenike. (2018). Zagreb: Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske. Preuzeto s <https://mpu.gov.hr/pristup-informacijama-6341/ostale-informacije/zatvorski-sustav/brosure/21201> (13.4.2021).
37. Reilly, M. (2010). Guidance on Best Practice relating to Prisoners' Complaints and Prison Discipline. Preuzeto s <https://www.iprt.ie/prison-reports/guidance-on-best-practice-relating-to-prisoners-complaints-and-prison-discipline/> (14.5.2021.).
38. Scottish Public Services Ombudsman. (2018). Prisoner Complaints Form. Preuzeto s <https://www.spsso.org.uk/> (5.4.2021.).
39. Seneviratne, M. (2012). Ombudsmen and prisoner complaints in the UK. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 34 (3), 339-356. Preuzeto s <https://doi.org/10.1080/09649069.2012.750483> (16.4.2021.).
40. Švastec, L. (2018). Kazna dugotrajnog zatvora kroz institut teškog ubojstva (Diplomski rad). Pravni fakultet, Zagreb. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:199:874775> (2.4.2021.)
41. The Scottish Prison Service. (bez dat.). Complaints Procedure. Preuzeto s <https://www.sps.gov.uk/Corporate/ContactUsandComplaints/Complaints-Procedure.aspx> (18.4. 2021.).
42. Tomašević, G., Carić, M., i Pleić, M. (2012). Postupak izvršenja kazne zatvora—sudska zaštita prava zatvorenika od postupaka i odluka tijela penalne administracije. *Zbirka radova suradnika na projektu „Europske značajke i dvojbe hrvatskog sustava izvršenja kazne oduzimanja slobode“*, 153-180. Split, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu.
43. Uredba o Uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. *Narodne novine*, 6/19. Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2019_01_6_126.html (12.7.2021.).
44. Ustav Republike Hrvatske. *Narodne novine*, 85/10. Preuzeto s <https://narodne-novine.nn.hr/> (9.4.2021.).

45. Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske, *Narodne novine*, 49/02. Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_05_49_967.html (30.8.2021.).
46. Vlahović, S., i Galović, R. (2013). Izvršavanje istražnog zatvora: normativni okvir i praksa u svjetlu zaštite temeljnih ljudskih prava. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 47 (94), 37-58. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/133712> (15.4.2021.).
47. Weschler, J. (1995). *Prison Conditions in Japan*. Human Rights Watch, New York: Issue Overview. Preuzeto s https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=mRdYiIieqmQC&oi=fnd&pg=PP6&dq=prison+conditions+in+japan&ots=u_0TiaDj_b&sig=q0aKB24rrh3F2MNMu1pcxyGwTc&redir_esc=y (20.4.2021.).
48. Zagorec, M. (2018). Pravo na odgovarajući smještaj zatvorenika s osvrtom na presudu Europskog suda za ljudska prava "Muršić protiv Hrvatske". *Policija i sigurnost*, 27 (4), 407-434. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/215758> (14.4.2021.).
49. Zakon o izvršavanju kazne zatvora. *Narodne novine*, 14/21. Preuzeto s <https://narodne-novine.nn.hr/> (11.4.2021.).

8. PRILOZI

Prilog 1: Tablice

Tablica 1: Pregled podnesenih pritužbi iz izvješća o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za radzoblje od 2010. do 2018. godine	24
Tablica 2: Dob zatvorenika	34
Tablica 3: Spol zatvorenika	34
Tablica 4: Dolazak u Centar za dijagnostiku	35
Tablica 5: Počinjeno kazneno djelo	36
Tablica 6: Prethodna osuđivanost (podaci iz kaznene evidencije)	37
Tablica 7: Prethodno izdržavanje kazne zatvora	38
Tablica 8: Duljina trajanja kazne zatvora na koju su osuđeni	38
Tablica 9: Ovisnosti	39
Tablica 10: Broj podnesenih pritužbi	40
Tablica 11: Jesu li istovrsne pritužbe podnesene različitim tijelima?	40
Tablica 12: Tijelo kojem je podnesena pritužba	41

Tablica 13: Predmet pritužbe	42
Tablica 14: Odluka nakon podnesene pritužbe	43
Tablica 15: Je li Centar za dijagnostiku zaprimio odluku?	44
Tablica 16: Predmet pritužbe u relaciji s dobi zatvorenika	45
Tablica 17: Predmet pritužbe u relaciji s kaznenim djelom	47
Tablica 18: Predmet pritužbe u relaciji s prethodnim izdržavanjem kazne zatvora	48
Tablica 19: Predmet pritužbi u relaciji s institucijama kojoj je pritužba podnesena	49

Prilog 2: Upitnik

1. Dob zatvorenika:

1. 18-28
2. 28-38
3. 38-48
4. više od 48

2. Spol zatvorenika:

1. M (zatvorenici)
2. Ž (zatvorenice)

3. Način dolaska u Centar za dijagnostiku:

1. sam sa slobode
2. uhićen-priveden
3. iz istražnog zatvora
4. sa izdržavanja kazne

4. Vrsta Kaznenog djela:

1. prijevara
2. razbojništvo, teška krađa
3. krivotvorenje isprave
4. teška krađa, krađa
5. silovanje u pokušaju
6. napad na službenu osobu
7. teška tjelesna ozljeda
8. razbojništvo
9. razbojništvo, teška krađa, zlouporaba opojne droge
10. spolna zlouporaba djeteta mlađeg od 15 godina

11. teško ubojstvo, krivotvorenje isprava, prijevara
12. izazivanje prometne nesreće
13. zlouporaba opojnih droga
14. bludne radnje
15. protuzakonito ulaženje, kretanje i boravak u RH
16. povreda mira pokojnika

5. Prethodna osuđivanost prema kaznenoj evidenciji:

1. nije ranije osuđivan
2. da - jednom
3. da- dva ili tri puta
4. da - četiri ili pet puta
5. da-šest i više puta

6. Je li prethodno izdržavao kaznu zatvora?

1. ne
2. da – jednom
3. da- dva puta
4. tri i više puta

7. Duljina trajanja kazne zatvora:

1. 6-12 mjeseci
2. 1-3 godine
3. 3-5 godina
4. 5-7 godina
5. više od 7 godina

8. Zabilježena neka vrsta ovisnosti:

1. ne
2. da-alkohol
3. da-droga
4. da droga i alkohol

9. Koliko pritužbi je podneseno?

1. jedna
2. dvije

10. Jesu li podnesene pritužbe istovrsne upućene različitim tijelima?

1. da
2. ne

11. Kome je podnesena pritužba?

1. Upravitelju
2. Ministarstvu pravosuđa
3. Sucu izvršenja
4. Pučkom pravobranitelju
5. istodobno na više institucija

12. Predmet pritužbe:

1. smještajni uvjeti
2. neadekvatna zdravstvena zaštita
3. uskraćivanje različitih prava
4. prijetnje od strane drugih zatvorenika
5. nezaprmanje na izdržavanje kazne zatvora
6. postupanje pravosudne policije
7. više različitih pritužbi

13. Odluka povodom pritužbe:

1. usvojena
2. odbijena
3. jedna odbijena/jedna nepoznato
4. nepoznato

14. Jesu li Centar za dijagnostiku zaprimio odgovor povodom pritužbe?

1. zaprimio
2. nije zaprimio
3. za jednu zaprimio/za jednu nije